

PRITARTA
Rokiškio rajono savivaldybės tarybos
2016 m. gegužės 27 d. sprendimu Nr. TS-
PATVIRTINTA
Juodupės lopšelio-darželio direktoriaus
2016 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. V-30

ROKIŠKIO R. JUODUPĖS LOPŠELIO-DARŽELIO IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA „VERSMELĖ”

BENDROSIOS NUOSTATOS

Visas mokyklos pavadinimas - Rokiškio r. Juodupės lopšelis-darželis.

Įsteigimo data: įsteigtas 1954 m. rugsėjo mėnesį, 1963 m buvo pastatytas naujas lopšelio-darželio pastatas ir Juodupės lopšelis-darželis priklausė tuo metu veikusiam vilnos audinių fabrikui „Nemunas“. Nuo 1991 metų lopšelis-darželis priklausė Juodupės seniūnijai. 2005 metais vykdant Juodupės gimnazijos ir Juodupės lopšelio-darželio reorganizavimą, įkurta Juodupės pradinė mokykla su Juodupės lopšelio-darželio skyriumi. 2008 m. Rokiškio r. savivaldybės tarybos sprendimu atliktas Juodupės pradinės mokyklos vidaus struktūros pertvarkymas ir nuo 2008 m. rugpjūčio 27 d. Juodupės lopšelis-darželis funkcionuoja kaip atskira įstaiga.

Veiklos pradžios data – 2008 m. rugpjūčio 27 d.

Teisinė forma – savivaldybės biudžetinė įstaiga.

Mokyklos grupė – neformaliojo švietimo mokykla

Adresas: Tekstilininkų g. 5, LT- 42467 Juodupė Rokiškio r.

Tel. (8-458) 57 162, mobilus tel. (8-614) 99247, el. paštas juodupesdarzelis@gmail.com

Vaikai ir jų poreikiai.

Juodupės lopšelis-darželis yra bendrosios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaiga. Darželį lanko ne tik juodupėnų vaikai. Nemažai vaikų yra važinėjančių iš Onuškio, Aleknuų, Didsodės, Lukštų kaimų.

Darželyje yra savaitinė grupė, kurią lanko mišraus amžiaus vaikai. Šie vaikai turi galimybę dieną praleisti su savo bendraamžiais kitose grupėse. Vyresni 3-5 metų vaikai lanko dienes 10-ties valandų darbo grupes.

Darželyje kuriama jauki, saugi, estetiška aplinka, pritaikyta vaikų poreikiams. Darželyje veikla atliepia vaikų ugdymosi poreikius, interesus bei galimybes, yra tikslinga ir veiksminga, įvairi ir kūrybinga. Ugdymo metodai, būdai, formos parenkami atsižvelgiant į ugdymo tikslus ir uždavinius, vaikų amžių, gebėjimus ir poreikius. Visa lopšelio-darželio bendruomenė ir šeima bendromis pastangomis tenkina vaikų poreikius, atsižvelgiant į individualaus vaiko asmenybę, amžiaus tarpsnių psichologiją, sveikatos ypatumus.

Vaikai skiriasi gabumais, motyvacija, socialinėmis sąlygomis, poreikiais. Įstaigą lankantys specialiujų poreikių vaikai, turintys nedidelius poreikius, integruojami į bendro ugdymo grupes. Įgyvendinant šią programą, bus užtikrintas vaiko poreikių tenkinimas, sudarytos sąlygos vienodam vaikų ugdymui(si), bei individualių gebėjimų raiškai. Skatinamas vaikų savarankiškumas, iniciatyva, kūrybiškumas, ugdoma vaikų kalba kaip saviraiškos, bendravimo, pažinimo priemonė. Sudarysime sąlygas žaisti, eksperimentuoti, patirti, atrasti, tyrinėti, reikštis meninėje, muzikinėje ir sportinėje veikloje. Įgyvendinsime projektus, organizuosime išvykas, ekskursijas.

Vienos šeimos gyvena butuose, kitos nuosavuose namuose, todėl vaikai kartu su šeimos nariais užsiima skirtinga veikla, juos supa skirtinga aplinka. Dauguma vaikų auga palankioje socialinėje aplinkoje, tėvai jais nuoširdžiai rūpinasi, namuose turi geras materialines sąlygas. Tačiau ne maža dalis vaikų auga tik su vienu iš tėvų (dažniausiai su mama), yra iš socialiai remtinų šeimų.

Yra vaikų, kurių tėvai išvykę į užsienį (juos globoja seneliai ar kiti giminaičiai), kai kurie vaikai jau pabuvoję užsienio šalyse.

Darželį lanko važinėjantys vaikai iš aplinkinių kaimų, bei iš toliau. Kuriems reikalinga, lanko savaitinę grupę. Dauguma vaikų iš lietuvių šeimų. Ugdymas įstaigoje-lietuvių kalba. Lopšelio - darželio grupėse ugdomi vaikai nuo 1,5 iki 6 metų.

Mokytojai ir jų pasirengimas.

Lopšelyje-darželyje dirba kvalifikuoti pedagogai: direktorius, pavaduotojas ugdymui, meninio ugdymo mokytojas, logopedas, priešmokyklinio ugdymo pedagogai, ikimokyklinio ugdymo pedagogai. Pedagogai turintys tinkamą išsilavinimą bei patirtį. Dauguma pedagogių kompetentingos, ilgametės lopšelio-darželio darbuotojos, sukaupusios individualią darbo su vaikais patirtį, gebančios keistis, ieškančios naujovių ir sėkmingai jas taikančios. Auklėtojos geba parinkti ir taikyti tinkamas ugdymo strategijas, sukurti grupėje psichologiškai saugią atmosferą, matyti vaikų ugdymo perspektyvą, profesionaliai organizuoti ugdymo(si) procesą, palaikyti ir stiprinti vaiko galias, tinkamai vertinti jo pasiekimus bei daromą pažangą. Vaikams, turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų, teikiama logopedo pagalba. Įstaigos pedagogai nuolat kelia savo kvalifikaciją, dalyvaudami rajono, šalies kvalifikacijos kėlimo seminaruose.

Ikimokyklinio ugdymo pedagogai savo žinias ir mokėjimus pritaiko plačiose, nuolat kintančiose, bei veiklos procesų valdymą užtikrinančiose veiklose. Pedagogo profesinės kompetencijos tobulinimas – tai visapusiškas asmenybės lavinimas bei turtinimas, gebėjimas tobulėti ir keistis kūrybiškai reaguojant į pokyčius ir būti aktyviu pokyčiu dalyviu. Pedagogas dirba remiantis įgytų žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų visuma. Jo nuostatas lemiantys tiek išoriniai, tiek vidiniai veiksniai skatina naujų pedagoginių ikimokyklinio ugdymo naujovių perėmimą ir taikymą. Pedagogai dalinasi gerąja patirtimi, organizuoja metodines dienas, dalyvauja konkursuose, puošia įstaigos aplinką, grupėse kuria jaukią, vaikams patogią aplinką.

Regiono ir mokyklos savitumas.

Juodupės miestelis yra Latvijos pasienio ruože. Juodupė nuo seno garsėja audimo tradicijomis. Čia vietoj buvusio Juodupės vilnos audinių fabriko, įkurta UAB „Baltik Mills“. Čia išausti audiniai žinomi visoje Lietuvoje ir už jos ribų. Šioje vietovėje giliai išlikę senosios audimo tradicijos ir dabar yra audėjų namuose audžiančių lovatieses, rankšluosčius, takelius. Darželio grupių aplinkos puošybai naudojami ne tik popierius, bet ir vilnoniai siūlai, vilnonių audinių skiautės, atraižos, lino audiniai. Kai kuriose šeimose išlikę mezgimo, nėrimo tradicijos. Mezgami žaislai, rūbeliai lėlėms, mezginiams puošiami vaikai. Su vaikais lankomės pas audėjas, stebime jų darbą, bendraujame.

Juodupės gyvenvietę supa laukai ir miškai. Per Juodupę teka upė Vyžuona, įrengta poilsia vietė, užtvanka, tiltai, vienas kelias veda per akmenukais nusėtą brastą. Lankytina vieta - Raganos kalnas, kurio papėdėje trykšta versmė, todėl šis kalnas kartais vadinamas Versmelės kalnu. Apie šį kalną senoliai pasakoja padavimą.

Juodupės lopšelis-darželis įsikūręs šalia parko gyvenvietės centre, tame pačiame pastate veikia viešoji biblioteka. Įstaiga atvira visuomenei, viena iš vietovės kultūros ir švietimo centrų, vienintelė ikimokyklinio ugdymo įstaiga Juodupės seniūnijoje.

Pastaraisiais metais lopšelyje - darželyje veikia priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo grupės. Turime savaitinę grupę.

Tėvų ir vietos bendruomenės poreikiai.

Juodupės seniūnijoje lopšelis-darželis vienintelis, todėl, tenkinant tėvų poreikius, sudaromos sąlygos vaikų atvykimui ir išvykimui, užtikrinamas vaikų saugumas. Nemažai tėvų dirba pamaininį darbą, todėl suderintas vaiko buvimo darželyje laikas. Pasibaigus grupės darbo laikui, sudaromos sąlygos lankymo laiką pratęsti kitoje grupėje. Veikia savaitinė grupė, kurioje ypatingas dėmesys skiriamas vaiko globaliai, socialinių įgūdžių ugdymui. Tėvų pageidavimu, įgyvendinant ikimokyklinio ugdymo programą, siekiama užtikrinti pagrindinių vaiko poreikių (emocinių, judėjimo, saugumo, žaidimo, bendravimo, pažinimo, saviraiškos) tenkinimą. Vaikams suteikiamos logopedo paslaugos. Lopšelyje-darželyje didelis dėmesys skiriamas vaikų sveikatinimui ir fiziniam aktyvumui, taisyklingos laikysenos formavimui, plokščiapėdystės profilaktikai ir korekcijai.

Sveikatos stiprinimo programa „Sveikatos takeliu“ integruojama į ikimokyklinio ugdymo programą.

Ikimokyklinio ugdymo(si) ir šiuolaikinį požiūrį į vaiką, ir jo ugdymą nusakančių strateginių dokumentų sąsajos.

Rengiant programą remtasi Švietimo ir mokslo ministerijos parengtu ir patvirtintu „Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašu“, metodinėmis rekomendacijomis ikimokyklinio ugdymo programai rengti, bendrosios priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programos idėjomis bei pagrindiniais teisiniais dokumentais, reglamentuojančiais ikimokyklinio ugdymo(si) veiklą bei nusakančiais pagrindinius vaiko gerovės koncepcijos ir vaiko teisių Konvencijos nuostatas.

Vaikai turi teisę išreikšti savo nuomonę, rinktis veiklą pagal savo interesus bei poreikius. Pagrindinė veikla – žaidimas.

Filosofinis-psichologinis bei pedagoginis ugdymo(si) programos pagrindas

Ikimokyklinio ugdymo(si) programos turinio pagrindą sudaro humanistinė filosofija, kuri pabrėžia vaiko sveikatos puoselėjimo, teigiamų emocinių išgyvenimų, saviraiškos ir savirealizacijos galimybių svarbą ugdymo(si) procese.

Vaiko unikalumą, prigimtinius poreikius, sėkmės garantijas, savigarbos puoselėjimą ir saugojimą gina psichologai humanistai A. Maslou (1989), K. Rodžersas(1989) Lietuvos filosofiniuose, psichologiniuose, pedagoginiuose šaltiniuose žmogiškumo ugdymo būtinumą išryškina A. Maceina, Vydūnas, S. Šalkauskis, J. Laužikas. Šie autoriai pabrėžia, kad šeima ir ugdymo įstaiga turėtų labiausiai rūpintis humaniškumo ugdymu.

Humanistinės filosofijos ir vertybinių nuostatų formavimas(is) integruojamas į visą ugdymo turinį. Vadovaujantis šia filosofija ir vertybinėmis nuostatomis, vaikai pažįsta save ir supantį pasaulį: atranda santykius su savimi, kitais žmonėmis, gamta, etniniu paveldu, visuomene. Programos šiuolaikiškumą garantuoja pažangių idėjų jungtis, todėl rengiant „Versmelė“ programą kūrybiškai siejamos humanistinė, egzistencialistinė, fenomenologinė, rekonstruktyvistinė ir progresyvistinė idėjos:

- pabrėžiama vaiko saviraiškos galimybių svarba ugdymo procese;
- pirmas ugdymo žingsnis – savęs supratimas;
- ugdytiniai – individualybės, todėl neįmanoma visų vienodai mokyti;
- ugdytojas ir ugdytinis mokosi vienas iš kito draugiškai bendradarbiaudami;
- ugdytiniai skatinami aktyviai, o ne pasyviai suvokti ugdomąją medžiagą;
- sudaromos sąlygos mokytis už ugdymo institucijos ribų (muziejuose, parkuose ir pan.);
- ugdymo paskirtis – išmokyti mokytis, mąstyti, todėl ypač vertinami aktyvūs ugdymo(si) metodai, kreipiantys ugdytinius į veiklą;
- sudarant ugdymo turinį vadovaujamas individualizavimo, integravimo principais;
- ugdymo turinio pamatas – žinios, mokėjimai ir įgūdžiai, būtini sėkmingai individo socializacijai.

Vadovaujantis nuostata, kad vaikystė pati yra tikslas, todėl vaikų ugdymas grindžiamas jų poreikių tenkinimu, pedagogas atsisako autoritarinio vadovavimo ugdymui, tampa veiklos organizatorius ir patarėjas, šeima tiesiogiai dalyvauja ugdymo procese. Todėl pasirinkome šiuos pedagoginės sąveikos principus:

- siekti nuoširdaus bendravimo su ugdytiniu, jį teigiamai vertinti;
- padėti ugdytiniui suvokti save, savo poreikius, saviraidos tikslus;
- bendradarbiauti su ugdytiniu, kad jis pajautų atsakomybę už savo veiklą ir jos rezultatus;
- optimizuoti ugdymo procesą, grindžiamą ugdytinių poreikiais;
- sudaryti palankiausias sąlygas vaikui atsiskleisti ir tobulėti, kurti stimuliuojančią aplinką ir bendravimą;
- vaikui pateikti tokį ugdymo turinį, kuris būtų ne suskaidytas, o formuotų vientisą, nedalomą pasaulio vaizdą;
- bendrauti ir bendradarbiauti su šeima siekiant užtikrinti vaiko gerovę ir jo ugdymo(si) kokybę.

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Demokratiškumo principas. Šeimos ir ikimokyklinės įstaigos sąveika grindžiama tėvų ir pedagogų iniciatyvų derinimu, partnerystės plėtojimu, tėvų ir visuomenės pedagoginiu švietimu.

Humaniškumo principas. Vaikas gerbiamas kaip asmenybė, pripažįstama vaiko vidinio pasaulio nepriklausomybė ir savarankiškumas, teisė gyventi ir elgtis pagal prigimtį bei asmeninę patirtį. Sudaromos sąlygos įvairių vaiko galių plėtojimuisi, harmoningam asmenybės vystymuisi.

Tautiškumo principas. Ikimokyklinėje įstaigoje gaivinamos ir puoselėjamos tradicinės kultūros vertybės, auginamas doras, geras, orus, kūrybingas žmogus, formuojamos jo dorovinės nuostatos į aplinką. Ugdoma pagarba gamtai, meilė savo namams, šeimai, kraštui, mus supančios aplinkos išsamesnis pažinimas, aukštaičių krašto unikalumo, papročių, tradicijų bei vertybių atspindėjimas.

Individualumo principas. Atsižvelgiama į vaiko turimą patirtį, socialinę kultūrinę aplinką, jo ugdymosi poreikius ir galimybes, asmenines savybes, individualumą, interesus, lytį, temperamentą, prirėikus – specialiuosius ugdymosi poreikius.

Visuminio ugdymo principas. Atsižvelgiama į vaiko raidos, vaikų kultūros dėsningumus ir siekiama visų vaiko galių plėtotės, tikslingai ugdomos vaiko vertybinės nuostatos, jausmai, mąstymas ir elgsena.

Tęstinumo principas. Tęsimas šeimoje pradėtas pozityvus vaiko ugdymas, siekiama, kad vaikas darniai pereitų nuo ugdymosi ikimokyklinėje grupėje prie ugdymosi priešmokyklinėje grupėje, o vėliau ir mokykloje.

Integralumo principas. Ugdymas vyksta integruotai. Siekiama vientiso fizinės, emocinės, socialinės ir pažinimo sričių plėtojimo, vadovaujantis visuminiu požiūriu į vaiką. Garantuojama vaiko pažinimo, saviraiškos, psichinio ir socialinio ugdymo darna, visuminis pasaulio pažinimas.

TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

Tikslas – puoselėti visas vaiko galias, siekiant kokybiško ugdymo(si), orientuoto į vaiko patirtį, poreikius, interesus ir gebėjimus.

Uždaviniai:

skatinti vaiko savarankiškumą, iniciatyvą, kūrybiškumą, išbandyti save meninėje veikloje (dailėje, muzikoje, vaidyboje);

ugdyti neišplėtotą vaiko kalbą kaip saviraiškos, bendravimo, pažinimo priemonę;

skatinti veikti, bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais;

saugoti ir stiprinti vaiko psichinę ir fizinę sveikatą, garantuoti jo saugumą.

ugdyti gebėjimą pasitikėti savimi, domėtis suaugusiais, žmonių sukurtais darbais, kultūros vertybėmis;

ugdyti pagarbą gamtai, tautos ir regiono kultūrai bei tradicijoms;

sudaryti sąlygas visapusiškam vaiko vystymuisi per pagrindinę jo amžiui veiklą - žaidimą.

UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

Ugdymo programos „Versmelė“ turinys orientuotas į svarbiausią pasiekimą – vaiko asmenybės brandinimą, taip pat į sėkmingą jo ugdymosi pažangą ir gerus pasiekimus visose pasiekimų srityse. Ugdymo turinys suskirstytas pagal raidos sritis, aprėpiant kompetencijas: pažinimo, socialinę, komunikavimo, sveikatos saugojimo, meninę. Jos glaudžiai tarpusavyje siejamos, integruojamos. Įvairiose srityse (pagal metų laikus) numatomos vaiko veiksenos bei veikla, jo pasaulio pažinimo ir saviraiškos būdai. Ugdymo turinys nėra baigtinis, tai vaiko patirčiai atviras turinys, kuris nuolat papildomas vaikų, jų tėvų ir pedagogų idėjomis. Sritis savaitei ar

dviems, auklėtojos planuoja pagal situaciją, poreikį, vaikų sumanytą, pasiūlytą veiklą, spontanišką vaikų veiklą, laisvą vaikų pasirinkimą, auklėtojo inicijuojamą veiklą, atsižvelgiant į lopšelio darželio tradicijas.

Ugdymo turinys įgyvendinamas per visą vaiko buvimo laiką darželyje. Programoje numatytas ugdymo turinys – tai orientyras, nevaržantis pedagogo, leidžiantis jam kūrybingai organizuoti ugdomąją veiklą, ją vertinti ir koreguoti, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko amžių, patirtį, vaiko bei grupės individualumą. Pedagogai gali laisvai rinktis, lanksčiai, kūrybiškai taikyti siūlomą ugdymo turinį: planuoti veiklą, parinkti ugdomąją medžiagą, ugdymo(si) būdus, metodus bei priemones. Auklėtoja, parinkdama ugdymo(si) turinį, atsižvelgia į vaikų poreikius, tėvų lūkesčius, grupės aplinką. Ugdymo turinys visai grupei pritaikomas orientuojantis į bendrus grupę lankančių vaikų poreikius, ypatumus bei kompetencijas.

Ugdymo metodai.

Ugdymo programoje suplanuotą ugdymo(si) turinį numatoma įgyvendinti pasitelkiant šiuos ugdymo metodus:

- žaidimo metodas – skatina vaikų teigiamas emocijas, padeda formuoti socialiniams įgūdžiams, natūraliu būdu sukcentruoti dėmesį į ugdomąją veiklą;
- vaizdinis metodas – nukreiptas į vaizdinių formavimą apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius;
- praktinis metodas – vaikams padeda per veiklą pažinti ir suprasti juos supančią aplinką;
- žodinis metodas (pasakojimas, pokalbis, diskusija) – suteikia galimybę perduoti informaciją;
- kūrybinis metodas – sudaro sąlygas vaikams reikšti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų sprendimo būdų;
- projekto metodas – vienas iš aktyviųjų metodų, skatinantis ugdymo turinio ir metodų kaitą, lanksčiai integruojant ugdymo sritis, individualizuojant ugdymą, jo turinį orientuojant į vaiko gyvenimui ir ugdymui(si) reikalingų kompetencijų plėtojimą.
- informacinių komunikacinių technologijų naudojimo, ugdymo situacijų inicijavimo ir kiti aktyvieji ugdymo metodai.

Naudojami skatinimo-inicijavimo-motyvacinio, pagalbos-paramos metodai.

Vaikai įvairiais būdais ir metodais skatinami būti aktyviais, gebantys dalyvauti bendroje veikloje, originaliai mąstyti, spręsti problemas, dalyvauti konkursuose, išvykose, ekskursijose, pramogose.

Metodai nėra statiški, jie papildomi, atnaujinami atsižvelgiant į vaikų poreikius, pedagogų sumanymus, gerą patirtį, šeimos rekomendacijas.

Ugdymo(si) aplinka.

Ugdymo turinio įgyvendinimo sėkmingumą lemia ne tik tinkamas metodų parinkimas, bet ir ugdymo(si) aplinka. Pedagogas, atsižvelgdamas į ugdytinių amžių, poreikius, galimybes, kuria ir parenka ugdomąją aplinką, kuri turi atitikti šiuos kriterijus:

- saugi, atitinkanti sanitarinius - higieninius reikalavimus;
- skatinanti aktyviai veikti ir padedanti atsipalaiduoti;
- skatinanti vaiko savarankiškumą;
- padedanti aktyviai bendrauti;
- estetiška ir funkcionali;
- pritaikyta specialiųjų bei ypatingų gabumų vaikams;
- lengvai tvarkoma, keičiama, nuolat atnaujinama.

Ugdymo aplinka aprūpinta įvairiomis priemonėmis, skatinančiomis vaiko aktyvumą, norą pažinti, stebėti, kurti, tyrinėti, ieškoti, atrasti, bendrauti ir bendradarbiauti. Erdvės vaikų veiklai ir priemonės išdėstytos orientuojantis į vaikų interesus, kylančius sumanymus, žadina savaiminį perėjimą nuo vienos veiklos rūšies prie kitos. Kuriamas vaiko žaidimui ir kitai veiklai palanki aplinka, sudaromos sąlygos tyrinėjimams, eksperimentams, paisoma ugdytinių poreikių įvairovės, siūlomi ir taikomi skirtingi ugdymo(si) būdai ir tempas. Kiekviena grupė turi po du erdvius kambarius, kurie pritaikyti įvairiems vaiko poreikiams tenkinti. Veikia savaitinė grupė, todėl didelis

dėmesys yra skiriamas vaikų globai. Vaikams suteikiama galimybė patiems aktyviai veikti, numatyti, ieškoti ir atrasti, spręsti problemas.

Ugdymo(si) priemonės.

Ugdymo uždavinių įgyvendinimui parenkamos tikslingos, veiksmingos, saugios ugdymo(si) priemonės:

vaizdinės ugdymo(si) priemonės, formuojančios tautiškumą (žemėlapiai, smulkioji tautosaka, tautinė simbolika ir kt.);

priemonės pažintinei veiklai (žmonių buities reikmenys, profesijų atributai, žaislai, transporto priemonės, įrankių rinkiniai, eismo ženklai, paveikslėliai, įvairūs stalo žaidimai ir kt.);

priemonės kalbos ugdymui (enciklopedijos, paveikslai, žurnalai, vaikiškos knygelės, pasakų įrašai ir kt.);

žaidimų ir kūrybos priemonės bei medžiagos - žaidimai ir žaislai socialinių įgūdžių raidai (siužetiniai, konstrukciniai, techniniai žaislai ir kt.);

priemonės meniniam ugdymui (tapymui, lipdymui, muzikavimui, vaidybai ir kt.);

judesiui (kamuoliai, šokdynės, čiūžiniai, lankai ir kt.);

įranga (magnetinės lentos, širmos, kilimėliai, pagalvėlės ir kt.).

UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Ikimokyklinio ugdymo rezultatas yra vaikų pasiekimai. Vertinimas – tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(si) ypatumus bei daromą pažangą kaupimas ir apibendrinimas. Vertinimas atliekamas taip, kad garantuotų psichologinį saugumą, gerą vaiko savijautą, padėtų išgyventi sėkmės jausmą, motyvuotų ugdytis bei įveikti kliūtis.

Vertinimas vyksta nuo vaiko ikimokyklinės įstaigos lankymo pradžios, tęsiamas vaikui augant ir pereinant į kitą ugdymo(si) pakopą. Vertinimas vykdomas sistemingai. Jis vyksta nuolat, kad vaikas kiekvieną kartą neliktų nepastebėtas, o tėvai gautų aiškią ir savalaikę informaciją apie vaiką. Vaikas vertinamas ir pagal atskirų ugdymo sričių pasiekimus, aprėpiant penkias kompetencijas: pažinimo, socialinę, komunikavimo, meninę ir sveikatos. Vertinant atsižvelgiama į vaiko daromą pažangą, o ne į jo nesėkmes, laikomasi vertinimo ir jų pateikimo etikos reikalavimų, užtikrinamas jų laikymo saugumas.

Ugdymo pasiekimų vertinimo metodai ir būdai: stebėjimas, pokalbiai su vaiku natūralioje kasdieninėje aplinkoje, vaiko veiklos ir kūrybos produktų analizė, esant poreikiui atskiros ugdymo srities tyrimai, pokalbiai su vaiko tėvais. Auklėtoja nuolat stebi ir fiksuoja vaikų veiklą ar elgesį.

Ugdymo(si) pasiekimų vertinimo fiksavimas: Vaiko pasiekimai įvertinami du kartus per mokslo metus: rugsėjo mėnesį daromas pirminis įvertinimas, gegužės mėnesį – baigiamasis įvertinimas (apibendrinant pokyčius, įvykusius per mokslo metus). Prireikus atliekami tarpiniai vaiko pasiekimų įvertinimai. Ugdymo pasiekimų vertinimo rezultatai fiksuojami grupuojant pagal Pasiekimų apraše pateiktas ugdymosi pasiekimų sritis. Vertinimo rezultatai aptariami individualiai pokalbiuose su tėvais, su mokyklos administracija, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogais, metodinės grupės susirinkimuose, Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose. Ugdymo pasiekimų vertinimo vykdytojai ir dalyviai: vaikai, tėvai, pedagogai.

Vertinimo medžiaga kaupiama individualiuose vaikų pasiekimų aplankuose. Juose kaupiami vaiko veiklos pėdsakai: dailės, kūrybiniai darbeliai, žodiniai pasakojimai, samprotavimai, rašytinės kalbos pavyzdžiai, elgesio situacijų aprašymai, pedagogų ar kitų ugdytojų atsiliepimai apie vaiko daromą pažangą, nuotraukos, kitas įvairių formų vaiko veiklos fiksavimas. Kaupiant pasiekimų aplanką atsižvelgiama į vaiko nuomonę.

Mokytojų tarybos posėdžiuose pedagogai pateikia bendrą informaciją apie grupės pasiekimus, siejant juos su grupės ugdymo tikslais ir uždaviniais, bei numatant ateities perspektyvą ir žingsnius.

NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627.
  2. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Projekto „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“.
  3. Monkevičienė O., Tarasovienė A., Bartkevičienė V., Matlašaitienė R., Gražienė V., Glebuviene V., Katinienė A., Rimkienė R., Juraitienė I., Aukštakalnytė D. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Vilnius. 2001.
  4. Gražienė V., Rimkienė R. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Vilnius. 1993
  5. Vaiko teisių konvencija. Lietuvos nacionalinis UNICEF komitetas. 2000.
  6. Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius. 1996.
  7. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2003.
  8. Vaikų brandumas mokyklai. Vilnius. 2001.
  9. Piliuvienė A., Dailidienė N., Jakučiūnienė D. ir kt. Ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ir žalingų įpročių prevencijos programa. Vilnius: Visuomenės sveikatos ugdymo centras, 2003.
  10. Adaškevičienė E. Mažųjų sporto abėcėlė. Kaunas. 1990.
  11. Ikimokyklinuko gimnastika. Leidykla „Šviesa“, 2005.
  12. Katinienė A. Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Vilnius. 1998
  13. Gaižutis A. Estetinio ir meninio ugdymo programa. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 1996
-

PRITARTA

Juodupės lopšelio-darželio tarybos

2016 m. balandžio 19 d. protokoliniu nutarimu (Protokolas Nr.2)

Ankstyvasis amžius (1–3 metai). Programoje išskirtos septynios raidos sritys.

Sritis	Vaiko veikla	Vaiko veiklos gebėjimų ir nuostatų apraškos
Gyvenimo įgūdžiai	Plaunasi rankas, veidą, mokosi naudoti muilą, šukas.	Geba naudotis higienos reikmėmis: muilu, rankšluosčiu, šukomis. Suaugusių pagalba atsiraitoja rankoves, geba savarankiškai nusišluostyti, pakabina rankšluostį į vietą.
	Savarankiškai valgo ir geria.	Geba savarankiškai pavalgyti, taisyklingai laiko šaukštą, geria iš puoduko, laikant jį viena ranka, pristumia kėdutę prie stalo, padėkoja, naudojami servetėle.
	Nusirengia, apsirengia.	Dalinai geba apsivilkti, nusivilkti, atsegtus drabužius. Bando sagstyti sagas, aunasi batus, apsimauna kepurę, velkasi striukę.
	Savarankiškai juda erdvėje, pasiekia norimus daiktus, žaidžia, elgiasi pagal nusistovėjusias taisykles, daug šneka, klausinėja, išreiškia norus, pirštais rodo, kiek jam metų.	Geba valingai kontroliuoti judesius, laikytis nusistovėjusios tvarkos, reikšti savo norus, ketinimus.
	Prašo pagalbos nugriuvus, paslydus, įsidūrus ir t.t., aptaria nelaimingus atsitikimus gatvėje, namuose, prie vandens, klauso suaugusiojo pasakojimų, kaip išvengti nelaimių.	Geba suvokti, kad gerai pažįstami žmonės palankūs ir geranoriški.
	Piramidės žiedus sudėlioja pagal dydį, grupuoja vienarūšius daiktus pagal vieną požymį (dydį, formą, spalvą), atlieka tiesioginius ir atvirkštinius veiksmus su daiktais: išdėlioja, surenka, išima, sudeda, deda daiktus mažėjančia ir didėjančia tvarka.	Geba grupuoti daiktus pagal vieną požymį (spalvą, formą, dydį, panašias savybes). Skiria sąvokas mažai ir daug. Geba išrikiuoti daiktus į eilę. Geba įvairiai eksperimentuoti, veikti su žaislais ir daiktais.
	Stebi augančius medžius, lauko ir kambarines gėles, nusako jų skiriamuosius požymius (žolė žalia, žema, medis aukštas ir t.t.)	Geba stebėti ir įgyti žinių apie augalus, gyvūnus, gamtos reiškinius.

	<p>Stebi ir nusako, koks yra oras, rodo ir pavadina gyvūnų kūno dalis, pamėgdžioja gyvūnų ir paukščių balsus. Veiksmai su žaislais, pereinantys į žaidimą.</p>	<p>Geba nusakyti, koks oras (lyja, sninga, šviečia saulė ir t.t.). Dalinai geba nusakyti būdingiausias metų laikų požymius.</p>
	<p>Grožinės literatūros ir muzikinių kūrinėlių pagalba susipažįsta su daržovėmis, vaisiais. Aiškinasi, kokius produktus mėgsta vaikai, aptaria, ką sveika ir ką nesveika valgyti. Ragauja daržoves, vaisius, uogas ir apibudina juos: kartus, saldus, rūgštus ir t.t.</p>	<p>Skiria, pavadina daržoves, vaisius. Juos lygina tarpusavyje (spalva, dydis, skonis, kvapas). Žino, kad sveika valgyti daug vaisių ir daržovių. Vertina maistą pagal turimus įpročius.</p>
Savęs ir kitų pažinimas	<p>Pavadinus vardu, vaikas atsiliepia, pasako savo vardą, parodo į save pirštu. Atpažįsta save veidrodyje, piešia save, vedžiodamas pirštuku pagrindines kūno dalis: galvą, pilvą, rankas, kojas. Bando piešti popieriaus lape žmogų, save, mamą, tėtį, brolių ir t.t. Atpažįsta save, savo šeimos narius nuotraukose (mamą, tėtį, sesę, brolių, senelę, šuniuką, katytę).</p>	<p>Geba suvokti save kaip asmenį. Žino savo vardą, atpažįsta save, savo daiktus. Suvokia savo šeimą. Žaidžia greta kitų vaikų ir su kitais vaikais.</p>
	<p>Įvairios veiklos metu sužino apie jį supančius žmones.</p>	<p>Geba orientuotis artimiausioje aplinkoje, tinkamai elgtis, laikosi tvarkos ir švaros grupėje. Geba įsiminti daiktų vietą.</p>
	<p>Įvairios veiklos metu susipažįsta su aplinkoje pasitaikančiais pavojais. Susipažįsta su artimiausia aplinka.</p>	<p>Geba suprasti apie elementariausią savisaugą (nelipti aukštai, neliesti aštrių daiktų). Geba kreiptis pagalbos į suaugusįjį.</p>
	<p>Žiūri paveikslėlius, paženklina savo nuotaiką parinkdamas, kuriame vaizduojamas linksmas, rimtas, liūdnas veidelis, pavadina vidinius išgyvenimus ar pojūčius (linksma, skauda, skanu), kontrastingai reiškia emocijas,</p>	<p>Geba valdyti kai kuriuos jausmus, pavadinti juos žodžiais, reguliuoti savo elgseną.</p>

<p>greitai keičia nuotaiką, klauso paprastų nurodymų (nenori eiti į patalpą ar iš jos, bet paprašytas duoti ranką sutinka būti vedamas), dažniau supranta, kokio elgesio iš jo tikimasi (pasiūlius eiti į lauką, aunasi, rengiasi).</p>	
<p>Savo žaislus, drabužius, kitus daiktus, deda į savo spintelę, kartu su suaugusiu dalyvauja grupės tvarkyme, prieina prie žaidžiančiojo vaiko, kartoja jo veiksmus (glosto lėlei galvytę, deda kaladėlę), keletą minučių dalyvauja kito vaiko žaidime, dalijasi žaislais.</p>	<p>Geba skirti savo asmeninius daiktus, domėtis žaidimu, būti grupės nariu.</p>
<p>Žaisdamas imituoja suaugusiųjų veiksmus, pasirenka mamos, gydytojo, auklėtojos, vairuotojo, kirpėjos ir kt. vaidmenis. Mėgdžiodamas auklėtoją pasisveikina, atsisveikina, sako „ačiū“, „prašau“. Stebėdamas auklėtoją, imituoja jos elgesį ir veiksmų eiliškumą: tvarko žaislus, plauna rankas, ieško savo rankšluosčio, savo vietos prie stalo, savo spintelės, žino savo lovytę.</p>	<p>Žaidžia greta kitų vaikų ir su kitais vaikais. Paprašytas geba elgtis tinkamai, supranta, kai jam dėkojama už pastangas, vertina dėmesį ir paskatinimą, kurio dėka daro didesnes pastangas. Stengiasi elgtis tinkamai, supranta, kai suaugęs nepatenkintas jo elgesiu, stengiasi pasakyti, kodėl jis taip elgiasi, mėgdžioja kitus gerus ir net blogus pavyzdžius.</p>

Judėjimas ir sveikata	Juda nesusidurdamas su kitu vaiku, reaguoja į garsinį signalą, keičia judesių tempą, kryptį, pobūdį pagal žodį, muziką, signalą, atlieka veiksmus su sporto inventoriumi, susitvarko priemones, judesiais improvizuoja gamtos reiškinius, žmonių darbus, gyvūnus, augalus, derina savo judesius su bendraamžiais.	Geba orientuotis erdvėje, reaguoti į signalus, keisti judėjimo kryptį, atlikti judesius su daiktais, judesiais pavaizduoti veiksmus ir reiškinius.
	Eina paskui auklėtoją, apeina daiktus, eina poromis, ant pirštų galų, pereina nuo ėjimo prie bėgimo, bėgioja įvairiomis kryptimis, bėga tarp dviejų linijų, eina tiesiu ir vingiuotu takeliu, gimnastikos suoleliu keturpėsčia, ropoja, prašliaužia, lipa per kliūtis, laipioja kopėtėlėmis, žaidžia įvairius žaidimus, žodžiais nusako savo veiksmus, siekia veiklos rezultato, laikosi žaidimo taisyklių.	Geba būti aktyvus: eiti, bėgti, šuoliuoti, ridenti, mesti, šliaužti, laiptoti, išlaikyti pusiausvyrą, domėtis žaidimu, pamėgdžioti ir modeliuoti žaidime įvairias gyvenimo situacijas, suaugusiųjų veiksmus, kalbą, žaisti vienas šalia kito, drauge, derinti tarpusavio veiksmus, laikytis tam tikros žaidimo tvarkos, žaisti kūrybinius žaidimus.
	Vardija kūno dalis, jas rodo, žiūri paveikslėlius ir aptaria žmonių išvaizdą, išsiaiškina žmonių panašumus ir skirtumus, pratinasi naudotis servetėle, kosėdamas ir čiaudėdamas prisidengti burną nosine, vartoja žodžius „aš pats“, atkakliai atlieka tą patį veiksmą: sega sągą, varsto batų raištėlius.	Geba papasakoti apie kūno sandarą, pasirūpina savo asmens higiena.
	Ridena, mėto, gauda kamuolį įvairios veiklos metu.	Geba mesti kamuolį į tolį, aukštin, į grindis, draugui ir jį sugauti. Ridenti kamuolį vienas kitam, jį sulaikyti iš įvairių padėčių: sėdint, pritūpus. Mesti kamuolį į krepšį, lanką ir įvairius horizontalius taikinius. Mėtyti akmenukus, kankorėžius ir kt. nurodyta kryptimi.
	Važinėjasi triratuku, paspirtuku.	Geba važinėti triratuku, paspirtuku įvairiomis kryptimis, apvažiuoti kliūtis, nuvažiuoti iki

		nurodytos vietos. 6
	Važinėjasi rogutėmis.	Geba tempti rogutės už virvutės, jas stumti. Geba važinėti žaislus, nusileisti nuo nedidelio kalnelio.
	Įvairios veiklos metu žaidžia ramius ir judrius žaidimus.	Geba orientuotis aplinkoje, laikytis nesudėtingų žaidimų taisyklių, atlikti įvairus judesius. Kas rytą atlieka rytinę mankštą. Geba atlikti bendrojo lavinimo pratimus pagal siužetą ir su įvairiomis priemonėmis. Geba judėti tyliai arba garsiai, išreiškia savo emocijas įvairiais būdais ir įvairiomis priemonėmis. Greitai reaguoja į įvairias emocijas.
Žaidimai	Atlieka veiksmus su daiktais, siužetiniais žaislais.	Geba manipuliuoti su daiktais, surasti daikto paskirtį, jo vartojimo būdą. Geba atlikti susijusius veiksmus (mauti piramidės žiedus, surinkti abiejų dalių matriošką ir kt.), atlikti veiksmus su įrankiais: plaktuku kalti kaištukus, atsuktuvu sukti varžtus, meškere gaudyti žuvytes ir t.t.
	Veiksmai su žaislais pakaitalais. Pradedama žaisti siužetinius žaidimus.	Geba daiktus naudoti tam tikram tikslui: kubelius – bokšteliu, antklodę – lėlei užkloti ir panašiai, suteikdamas jiems tariamas prasmes. Geba sujungti kelis tarpusavyje susijusius veiksmus: pamaitinti lėlę, ją paguldyti, vėžinti vežimėliu ir t.t.
	Žaidžia statybinius–konstrukcinius žaidimus	Geba naudoti žaislus pakaitalus (kaladėle lygina, pagaliuku maišo ir kt.). Geba keletą žaidybinių veiksmų sujungti į vieną siužetą (lėlė miega, rengiasi, prausiasi, pietauja, eina pasivaikščioti ir t.t.). Bando žaisti 2–3 vaikai greta ir kartu. Žaidžia įsivaizduojamus žaidimus, susitapatina su suaugusiais, vaikais, gyvūnais prisiimdama jų vaidmenį ir atitinkamą elgesį.
	Žaidžia didaktinius žaidimus.	Geba rūšiuoti, grupuoti, lyginti daiktus, atlieka įvairius veiksmus su didaktiniais žaislais. Naudojasi daiktais, įrankiais, geba veikti su jais: dėlioti, slėpti, surasti ir t.t.
	Žaidimai, inscenizacijos (socialiniai žaidimai).	Bando imituoti, inscenizuoti žinomus literatūros kūrinius, pasakas. Žaidžia savo sukurtus žaidimus (supuoja lėlytę).
Kalba ir bendravimas	Stebi kalbantįjį, jo veido išraišką, paprašytas apkabinti – apkabina, paliesti - paliečia, atnešti - atneša, paklaustas, kur yra daiktas, parodo paveikslėlyje, klausosi kūrinių ir pasakojimų apie tai, kas jam pažįstama ir artima.	Geba rodyti susidomėjimą kalba, suvokti nesudėtingus nurodymus, klausimus, paaiškinimus.
	Daiktus, veiksmus ir būsenas vadina tikraisiais pavadinimais (pvz., ne „au au“, o „šuo“), skiria ir pavadina įvairaus amžiaus ir lyties žmones, daiktus, esančius kambaryje ir lauke, transporto priemones, paukščius ir gyvūnus, augalus, žmonių ir gyvūnų veiksmus.	Geba pavadinti artimiausios aplinkos daiktus, veiksmus, jų savybes, reiškinius.

	Vartoja įvardžius prieveiksmius (čia, ten), būdvardžius (didelis, mažas, skanus, linksmas ir t.t.), sudarytose situacijose kalba dialogine kalba, klauso literatūros kūrinių, kalba apie tai, ką išgirdo, atsakinėja į pateiktus klausimus, deklamuoja neilgus eilėraščius.	Geba dalyvauti pokalbyje, kalba 3-4 žodžių sakiniais.
	Atsineša knygą, prašo paskaityti, įvardija iliustracijose pavaizduotus veikėjus, spontaniškai keverzoja: kreidele brauko, pripiešia visą lapą įvairių ženklų.	Geba domėtis tekstu ir iliustracijomis, pats piešia ir rašo.
Kūrybiškumas	Varto knygas, aptaria iliustracijas, klausosi suaugusiojo pasakojimo apie daiktus, jų savybes, brūkšniuoja, baksnoja pieštuku per visą lapą, tapo guaše pamirkytu pirštuku, tepa dažus teptuku, pasakoja, ką „nupiešė“, minko, volioja lipdymo medžiagą.	Geba gėrėtis gražiais daiktais, vaizdais, išbandyti ir išreikšti save įvairiomis meninės veiklos priemonėmis ir medžiagomis, tapyti, minkyti, volioti lipdymo medžiagas.
	Plėšo iš balto, spalvoto popieriaus atsitiktines formas, bando klijuoti paruoštas formas, laisvai eksperimentuoja pateiktais šampeliais (bulvės, morkos, kempinės ir kt.).	Geba konstruoti iš popieriaus ir atsitiktinių medžiagų, kirpti žirkėmis, plėšyti, klijuoti, štampuoti.
	Susipažįsta su piešimo priemonėmis, pratinasi orientuotis popieriaus lape: piešia lapo viduryje, braižo spindulius į visas puses, susikertančias, vertikalias. Piešia taškelius, brūkšnelius, horizontalias linijas, didelius ir mažus apskritimus, vaizduoja	Geba piešti, tapyti, vaizduoti įvairius ženklus: taškelius, brūkšnelius, apskritimus, linijas ir t.t. Bando uždažyti plokštumos dalis. Geba naudotis pieštukais, flomasteriais, vaško kreidelėmis, teptukais, guašo dažais, akvarele.

	nesudėtingos formos daiktus, reiškinius – saulutę, dangų, pievą, sviedinuką ir kt. Teplioja, piešia atskiras kūno dalis: katinėliui ūsus, pėdutes ir t.t.	
Muzika	Muzikos klauso aktyviai: judinant, sūpuojant, kaupia muzikinius išpūdžius, „atranda“ garso savybes (ilgumą, aukštumą, stiprumą, tembrą), balsu reiškia įvairius garsus, bando padainuoti bent vieną ar kelis garsus iš eilės, muzikuodamas mėgsta kartoti daug kartų tą patį kūrinėlį įvairiai varijuodamas, per muziką išgyvena nuotaiką, groja vaikiškais muzikiniais žaislais.	Geba klausyti įvairios muzikos įrašų, mėgdžioti gamtos garsus, išreikšti juos intonacija, judesiu, pamėgdžioti muzikos garsumo, aukščio, tembro ir kitus pokyčius, balsu išreikšti įvairius garsus, atlikti judesius pagal muziką, groti muzikiniais žaislais.
	Reaguoja į muzikos nuotaiką.	Geba reaguoti į muzikos nuotaiką: linksma, liūdna, lėta, skambi, apibūdina savais žodžiais: Lėlytė – šoka, verkia, meškiukas – eina, trepsi ir t.t.
	Dainuoja paprastas, nesudėtingas, trumpas daineles.	Geba dainuoti trumpas, nesudėtingas daineles, daug kartų kartu su auklėtoja.
	Klausosi muzikinių žaislų skambėjimo (barškučio, būgnelio, varpelio ir t.t.), juos atpažįsta. Groja vaikiškais muzikiniais žaislais.	Geba klausyti muzikinių žaislų skambėjimo, geba groti barškučiais, būgneliais, švilpynėmis.

Eil. Nr.	Kompetencija	Žingsniai	Gebėjimai ir žinios (pasiekimai)	Vaiko veikla
1.	Emocinis ir socialinis ugdymas(is)			
1.1.	Savivoka ir savigarba	1 žingsnis	Reaguoja į pasakytą savo vardą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.	Tyrinėja save veidrodyje, tapatina su draugais. Įvardina berniuką, mergaitę. Pasako savo vardą. Žaidžia vardų žaidimus: atsiliepia, pašauktas vardu; padrasintas, save vadina vardu; pasako vardą kitam, parodydamas pirštukais metus. Žaidžia įvairius žaidimus su veidrodžiu. Skiria save, rodo nuotraukose šeimos narius, brolių, sesę ir kitus, darželio darbuotojus, grupės draugus, tam tikros profesijos žmones. Aiškinasi, kad kiekvienas žmogus turi šeimą, namus, atlieka tam tikrus darbus, kurių rezultatais mes naudojames. Mokosi papasakoti apie save, pasakyti savo vardą, piršteliais parodo savo amžių. Vardina žmogaus kūno dalis, aiškinasi, kam reikalingos kojos, ausys, akys ir kt. kūno dalys. Mėgdžioja suaugusiojo rodomus judesius, imituoja gyvūnų kūno dalių judesius.
2 žingsnis		Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugęs draudžia tai daryti.		
3 žingsnis		Kalba pirmuoju asmeniu „Aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu - pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5-6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.		
4 žingsnis		Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis, ir kaip jaučiasi, ko nori kitas. Supranta, kad suaugęs negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu. Mano, kad jis yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.		
5 žingsnis		Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės		

			<p>nuotraukose, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras/moteris (tėvelis/mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys. Apibūdina savo išvaizdą, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.</p>	<p>augdami. Kuria knygelę apie save, įsegdami savo paties pieštą autoportretą, draugų, auklėtojos, tėvų, kitų šeimos narių pieštus portretus su užrašytais žodžiais apie jį; gretina portretus, svarsto, ar panašus, kokį patį mato save pats ir kokį mato kiti. Tyrinėja savo ir kitų žmonių panašumus ir skirtumus, pomėgius, analizuoja savo elgesį įvairiose situacijose. Sudaro savo gyvenimo liniją iš piešinių, paveikslėlių, nuotraukų. Kuria savo galimybių „saulę“, ant spindulių rašydami, ką gali. Demonstruoja savo fizinių galimybių, pozų, judesių tobulumą, išradingumą žaisdami, veikdami su daiktais. Dalyvauja įvairioje veikloje (meninė, sportinė, gamtos, aplinkos pažinimo, techninė, žygiai, talkos ir kt.), kurioje atskleidžia geriausias savo savybes. Apie savo veiklą pasakoja suaugusiems ir vaikams, džiaugiasi, rodo, ką nuveikęs. Žaidžia „komplimentų“ žaidimus, pastebėdami ir įvertindami vienas kito gerąsias savybes. Stebi, tyrinėja, apmąsto, vaizduoja, komentuoja grupės, šeimos, bendruomenės gyvenimą. Klausosi kūrinėlių, diskutuoja apie gražų šeimos narių bendravimą, pagarbą, rūpinimąsi vieni kitais, vaikų, senelių bei tėvų panašumą. Žiūrinėja knygeles, savo šeimos nuotraukas, įvardina šeimos narius, iš žaislų sudaro šeimos variantus. Kalba, judesiais, mimika išreiškia meilę šeimos nariams. Aiškinasi šeimos narių giminystės ryšius (dukra, anūkė ir t.t.), sudaro savo šeimos medį. Laikosi šeimos ir bendruomenės narių susitarimų, tvarkos. Perkelia į grupę savo šeimos patirtį: bendravimo būdą, žaidimus, pomėgius. Diskutuoja apie gimtinę, Tėvynę, domisi tradicijomis, papročiais, vietinėmis šventėmis, dalyvauja jose. Atpažįsta, atkartoja girdėtą informaciją iš gimtojo miesto istorijos.</p>
		6 žingsnis	<p>Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam ir atsakingai pasirinkti. Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.</p>	
1.2.	Emocijų suvokimas ir raiška	1 žingsnis	<p>Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo nerimą, atsiskyrus nuo tėvėlių, džiaugiasi jam sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų.</p>	<p>Žaisdamas, bendraudamas išreiškia savo jausmus ir norus. Kalba apie jausmus, žiūrindamas paveikslėlius, nuotraukas, piešinius, knygų iliustracijas. Išdarinėja grimasas žvelgdamas į veidrodį. Žaidžia žaidimus, kuriuose reikia pasakyti, ką mėgsti, kaip jautiesi, su koku žaislu nori žaisti.</p>
		2 žingsnis	<p>Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga</p>	

		greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kitų džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.	Žiūri nuotraukas ir pasako, kur mergaitės, o kur berniukai. Savo jausmus išreiškia bendraudamas ir žaisdamas vaizduotės žaidimus. Žaidžia žaidimus, per kuriuos pasako, kaip jis jaučiasi, ką jis mėgsta, su koku žaislu nori žaisti. Vartoja „aš“, „mano“, „man“ - „Aš noriu lėlės“. Vartoja kai kuriuos vertinimo žodžius: „Agnė gera“, „Agnė bloga“, vėliau - „Aš - gera“. Savo elgesį vaikas vertina, atsižvelgdamas į pritariančią ar nepritariančią suaugusiojo veido išraišką. Nenoriai dalinasi savo žaislais, asmeniniais daiktais. Atsisveikina ir pasisveikina su šeimos nariais, sako ačiū, prašau. Žaisdamas su kitais reiškia palankumą, pasitenkinimą. Naudoja siužetinius žaislus, daiktus - pakaitalus. Domisi vaikais, ieško draugo žaidimui. Noriai žaidžia su suaugusiuoju, atkartoja jo veiksmus. Žaidžia žaidimu plėtojančius socialinę patirtį. Bendradarbiauja žaidžiant, mokosi suprasti draugo ketinimus, spręsti ginčus.
	3 žingsnis	Pradeda atpažinti, ką pats jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda naudoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.	
	4 žingsnis	Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Ima suvokti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, iš dalies į juos įsijaučia ir dažnai tinkamai į juos reaguoja. Pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos.	Tyrinėja savo ir kitų nuotaikas: linksmas, liūdnas, aiškinasi veido išraiškos mimikas: „nusiminęs“, „piktas“, „verkiantis“, „džiugus“. Stebi, aiškinasi, pajaučia, išgyvena, kad visi žmonės patiria jausmų, emocijų, minčių: gali džiaugtis ir pykti, būti laimingi ir nelaimingi. Aiškinasi, kokia mimikos komunikacinė reikšmė, ją naudoja saviraiškai: šypsena, linksmos akys, ašaros, susiraukęs, piktas veidas. Stebi jas veidrodyje. Atlieka mimikos pratimus (prieš draugą ir prieš veidrodį): šypsosi sau, draugui; nustemba (pakelti antakius); vaizduoja pyktį (suraukti kaktą); baimę (išplėsti akis); įniršį (išsišiepti rodant dantis); pasibjaurėjimą (patempti apatinę lūpą); „beždžionėlę“ (šypsotis ištempus ausis). Klausosi kūrinėlių apie jausmus, nuotaikas, svarstydami, iš ko galima suprasti, kad kitam linksma, liūdna, pikta, skaudu. Iš vaikų balsų įrašų bando nuspręsti, kokios jie nuotaikos. Tyrinėja ir aiškinasi, kaip kūnas reaguoja į skausmą. Išreiškia savo savijautą, norus žodžiais, įvardina savo emocines būsenas bei jų priežastis įvairiose gyvenimo situacijose. Užbaigia frazes „Man patinka, nes...“, „Aš laimingas, nes...“ ir kt. Naudoja „nuotaikų lentą“: gamina veidukus, simbolines nuotaikų korteles ir vaizduoja tam tikrą išraišką, savo nuotaiką,
	5 žingsnis	Apibūdina savo jausmus ir situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta kitų jausmus ir tinkamai į juos reaguoja. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais.	
	6 žingsnis	Pavadina bei apibūdina savo jausmus, juos sukėlusias situacijas ar priežastis.	

			Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas ir tinkamai reaguoja. Dažniausiai geranoriškai nusiteikęs kitų atžvilgiu. Supranta, kad gali pats kontroliuoti kilusių jausmų raišką, stengiasi tinkamais būdais, neskaudindamas kitų, reikšti jausmus.	skaičiuoja ir nusprendžia, kokia nuotaika vyrauja grupėje. Liūdniems, piktiems vaikams padeda patarimų korteles (simbolius). Kitiems reiškia supratimą, užuojautą tinkama balso intonacija. Simboliniais paveikslėliais ženklina knygelėse, siužetiniuose paveikslėliuose pavaizduotų žmonių, gyvūnų nuotaiką. Kuria nuotaikingų veidų paveikslą. Žaidžia spalvų kortelėmis, spalvotomis skarelėmis, pasakydami, kokios spalvos tą dieną nuotaika. Klausosi skirtingos nuotaikos muzikos kūrinių, jas išreiškdami spalvomis, linijomis, formomis. Žaidžia saviraiškos žaidimus, iš judesių, mimikos spėdami, kas ką veikia, kaip jaučiasi, įsitikindami, kad kūno kalba galima daug ką išreikšti. Kasdienės, ugdomosios veiklos, pasivaikščiavimo, išvykų bei ekskursijų metu, bendraudami rodo jautrumą kitiems. Domisi draugo savijauta, stebi, kada kitam liūdna, skauda, gera ar linksma, nuramina, džiaugiasi kartu. Paguodžia kitus myluodami, sūpuodami, kykuodami, maldydami, žaidindami, juokindami.
1.3.	Savireguliacija ir savikontrolė	1 žingsnis	Trumpam susitelkęs apžiūrinėja, klausosi, čiupinėja. Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas.	Laiku valgo, eina į lauką pasivaikščioti, laiku miega, žaidžia ir t.t. Pripranta prie ritualų ir jų laikosi. Ieško emocinio supratimo, auklėtojos (lipa ant kelių, prašosi paimamas ant rankų) ir bendraamžių palaikymo. Reiškia savo emocijas, pasitenkinimą, palankumą kitam: šypsosi, juokiasi, glosto, apkabina, bučiuoja, vadina vardu. Siekia geros savijautos, pasakoja apie save, savo aprangą, šeimą. Domisi patrauklia veikla, gerai jaučiasi grupės aplinkoje. Žaidžia emocinius (klykavimo, mylavimo) žaidimus. Gina save protestuodamas: garsiai verkia, bėga šalin, prieštarauja („ne, nenoriu“).
		2 žingsnis	Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas.	
		3 žingsnis	Atkakliai laikosi savo norų. Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdienine tvarka bei ritualais. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir draudimų. Nueina šalin, jeigu kas nepatinka, atsisako bendros veiklos, nekalba. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus.	
		4 žingsnis	Primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų	
				Kasdienių situacijų metu aiškinasi kultūringo bendravimo,

			<p>vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Ramioje situacijoje įvardina savo ar kito netinkamo elgesio galimas pasekmes, bando laikytis tinkamo elgesio taisyklių.</p>	<p>elgesio įvairiose situacijose taisykles. Tyrinėja savo ir kitų elgesį, atlieka kai kuriuos įpareigojimus, nurodymus. Kuria, aptaria grupės elgesio taisykles. Klausosi kūrinėlių, diskutuodami apie vaikų ir gyvūnų gerus ir blogus poelgius bei jų pasekmes, samprotaudami, kaip patys pasielgtų panašioje situacijoje. Žaisdamas, bendraudamas mokosi elementarių savikontrolės įgūdžių. Atlikdami tą patį darbą netrukdo dirbančiam šalia, tariasi dėl bendrų veiksmų, derina savo interesus. Aiškinasi, kad ne visada visi norai yra patenkinami, kad kiti žmonės irgi turi savo jausmus ir norus. Diskutuoja apie tai, kad būtina valdyti savo poreikius, jausmus, kad netinkamas elgesys, žodžiai įžeidžia kitus. Diskutuoja apie bendravimą, kilusius ginčus su draugais, kaip juos taikiai spręsti. Žaidybinių situacijų metu ieško konfliktų sprendimo būdų. Vaizduoja tinkamus ir netinkamus poelgius, įsijausdami į „draugo“, „svečio“, „brolio“ ar kt. vaidmenis. Užsidėję „kalbančius akinius“ komentuoja, ką grupėje matė, pastebėjo, patyrė gero, ko nenorėtų matyti. Dėlioja siužetus (geri ir blogi poelgiai) iš paveikslėlių. Žaidžia bendrus žaidimus, laikosi žaidimo taisyklių, veikia šalia kitų atsargiai, netrukdydami, gerbdami jų privatumą. Kultūringai bendrauja su visais vaikais, padėkoja, pasisveikina, atsisveikina. Žaidžia žaidimus, kuriuose pasirenka, ar vykdyti sugalvotus, apgaulingus kvietimus, siūlymus, ar atsisipirti, nes juose slypi pavojai, galintys pakenkti pačiam ir kitiems. Kaupia gerų darbų, gerų poelgių kraitelę, simbolinėmis kortelėmis pažymėdami atliktus gerus darbelius, dėkodami draugams už gerus jų poelgius. Dovanoja vienas kitam pasigamintus „švelnukus“, „užaugina“ „gerumo medį“, ant jo kabindami gerumo, padėkos, linkėjimų žodžius. Aiškinasi, kokiais būdais galima sumažinti pyktį, įniršį, išbando tai praktiškai. Naudoja žaidinimus: mylavimus, kykavimus, juokinimus ir kt.</p>
		5 žingsnis	<p>Primenant laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Lengviau priima dienos ritmo pasikeitimus. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų kontrolės.</p>	
		6 žingsnis	<p>Dažniausiai savarankiškai laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.</p>	
1.4.	Santykiai su suaugusiais	1 žingsnis	<p>Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jo kalbinamas, žaidinamas. Verkia atsiskirdamas nuo tėvų,</p>	<p>Tvarkosi savo žaidimo vietą, padeda draugams ar auklėtojui. Deda daiktus ir žaislus į jiems skirtas vietas. Žaisdamas su kitais reiškia palankumą, pasitenkinimą. Naudoja siužetinius</p>

		padedamas pedagogo nurimsta ir įsitraukia į veiklą.	žaislus, daiktus-pakaitalus. Noriai žaidžia su suaugusiuoju, atkartoja jo veiksmus. Žaidžia žaidimus plėtojančius socialinę patirtį. Mėgsta drauge veikti su suaugusiu (žaisti, vartyti knygeles, ridenti kamuolį, statyti bokštą ir kt.). Mėgdžioja suaugusiųjų, brolių, seserų veiksmus, kalbą, poelgius. Mimika, gestais išreiškia meilę, nuotaiką, nerimą, pyktį, susierzinimą, kalbę, gėdą. Žodžiu išreiškia norus.
2 žingsnis	Parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo besirūpinančiu suaugusiuoju, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Geba padėti suaugusiam tvarkyti žaislus.		
3 žingsnis	Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko juo besirūpinančių suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai juo besirūpinantis pedagogas yra šalia jo arba matomas netoliese.		
4 žingsnis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės pedagogais, bendradarbiauja su jais: kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai priima pedagogo pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Kasdieninėse situacijose stengiasi laikytis suaugusiojo nustatytos tvarkos bei elgesio taisyklių, tačiau supykęs, susijaudinęs gali nepaklusti, priešintis.	Stebi suaugusiųjų gyvenimą, diskutuoja apie žmonių darbą, šeimą. Seka suaugusiųjų pavyzdžiu, iš jų mokosi, kreipiasi pagalbos, patarimo, klausinėja, išklauso, rodo savo darbelius, džiaugiasi savo pasiekimais. Kviečia kartu veikti, žaisti. Bendrauja su jais pagarbiai, kultūringai. Dalinasi išpūdžiais, kaip padeda suaugusiems ir šeimos nariams. Įsiklauso į suaugusiųjų siūlymus, patarimus, atlieka nedidelius įpareigojimus. Aptaria, kuria bendravimo su aplinkiniais elgesio taisykles. Klausosi suaugusiųjų pasakojimų, sekimo, deklamavimo, skaitymo, dainų, lopšinių. Susipažįsta su įstaigoje dirbančiais žmonėmis, jų veikla, aiškinasi, kuo jie svarbūs, kodėl reikia gerbti jų darbą. Žaidimų metu imituoja, išbando suaugusiųjų darbus, atitinkamoms situacijoms tinkančius elgesio būdus. Dalyvauja susitikimuose su įvairių tarnybų, įstaigų, profesijų žmonėmis, lankosi tėvų darbovietėse, muziejuose, parodose, dalyvauja šventėse, spektakliuose, koncertuose ir kt., bendrauja su kitų vaikų šeimos nariais,	
5 žingsnis	Drąsiai bendrauja su pažįstamais ir mažiau pažįstamais žmonėmis grupėje. Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus ir		

			<p>bendrą veiklą. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas - atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi suaugusiojo nustatytų elgesio taisyklių, susitarimų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.</p>	<p>mažai ar visai nepažįstamais žmonėmis. Diskutuoja, kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis, kuria žaidybines situacijas, kaip negalima elgtis. Aiškinasi pavojingas situacijas, aptaria, į ką reikėtų kreiptis pagalbos. Domisi žmonėmis, kurie rūpinasi žmonių saugumu: policininkais, gaisrininkais, gydytojais. Susipažįsta su jų profesija, aiškinasi, kokiais telefono numeriais juos galima iškviesti.</p>
		6 žingsnis	<p>Nusiteikęs geranoriškai ir pagarbiai bendrauti su suaugusiais. Susitaria su juo besirūpinančiais suaugusiais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešišškai. Kasdieninėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimėi.</p>	
1.5.	Santykiai su bendraamžiais	1 žingsnis	<p>Patinka būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.</p>	<p>Žaidžia, neatiminėja žaislų, netrukdo draugams, neskriaudžia ir netrukdo aplinkiniams, veikia draugiškai, dalinasi žaislais, džiaugiasi savo ir kitų žaidimu ar darbo rezultatais. Domisi vaikais, ieško draugo žaidimui. Bendradarbiauja žaidžiant, mokosi suprasti draugo ketinimus, spręsti ginčus. Bando sulaikyti neigiamus jausmus. Draudimų dažnai nepaiso. Individualiai ir grupelėmis klausosi skaitymo. Domisi suaugusiais, esančias grupėje, atsako į pakalbimą. Domisi kitais vaikais, pats ieško draugo žaidimui. Dažnai konfliktuoja (ima tą patį žaislą, atima). Taikliausiai žaidžia 2-3 vaikai. Reiškia palankumą: šypsosi, glosto, bučiuoja, vadina vardu ir</p>
		2 žingsnis	<p>Žaidžia greta kitų vaikų, stebi jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus. Duoda žaislą kitam, jį ima iš kito, supykęs atima žaislą iš kito, jam suduoda.</p>	
		3 žingsnis	<p>Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau</p>	

		kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo.	kt. Savo teises gina protestuodamas. Pradedą domėtis vienas kitu: pavadina žaislus, veiksmus, prašo, komentuoja.
	4 žingsnis	Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus. Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nepastovius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.	Diskutuoja apie draugus ir draugystę, domisi jų darbais, daiktais, žaislais, sumanymais, jausmais, nuomone. Aiškinasi sąvoką „draugas“, įvardina artimiausius draugus. Surengia „minčių lietu“ apie tai, koks yra tikras draugas, kaip vaikai jaustųsi vienui vieni. Aiškinasi, jog draugai atrodo įvairiai, turi skirtingas ar panašias savybes: būna draugiški, išradingi, kantrūs, kartais užsispyrę. Ruošia stendą apie draugų talentus, piešdami, paveikslėliais žymėdami, ką kiekvienas daro geriausiai. Kartoja susitikimo ritualus, perduodami vienas kitam grupės simbolį, kreipdamiesi vardu, pasilabindami, vartodami liaudiškus pasveikinimus, palinkėjimus. Domisi patarlėmis, priežodžiais apie šiltus žmonių santykius. Vardija, kieno koks daiktas ar žaislas, dalijasi žaislais, saugo ir tausoja ne tik asmeninius, bet ir draugo, bendrus žaisliukus. Naudoja susidraugavimo būdus: mandagiai pasisveikina, pasiūlo kartu pažaisiti, pasidalina žaislais, tinkamai elgiasi, draugui padaro ką nors malonaus, padeda bėdoje, norą bendrauti parodo šypsena, maloniu žvilgsniu, gestais, kalba. Diskutuoja, svarsto apie tai, kas stiprina ir kas silpnina draugystę. Užmezga kontaktą su sau svarbiomis vaikų grupelėmis, kalbasi, ką nors praneša, pasakoja didelei vaikų grupei, kuria bendrus darbus, projektus, toleruoja, išklauso, priima kito poziciją, kartu svarsto, diskutuoja, ieško bendro susitarimo. Kuria grupės tradicijas, elgesio taisykles, piešia jas, užrašo, parenka simbolinius paveikslėlius. Lankosi kitose darželio grupėse, patirdami, kad aplink yra daug kitų vaikų, kad jie yra draugiški, neskriaudžia, kad žaisti kartu yra smagiau. Įvairios veiklos metu išklauso kitą, pagelbsti silpnesniam, jaunesniam už save, nesišaipto iš kito nelaimės, nesijuokia draugui padarius ką nors ne taip. Meninės veiklos metu gamina dovanėles, atvirutes
	5 žingsnis	Sėkmingai įsilieja į vaikų grupę ir kartu žaidžia. Veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisiti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kuri laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.	
	6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius. Diskutuoja dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Palaiko pastovią draugystę mažiausiai su vienu vaiku. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui.	

			<p>Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas, ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis pastovius žaidimų partnerius.</p>	<p>draugams. Žaidžia vaidmeninius, kūrybinius, statybinius žaidimus, išbando įvairias žaidimo galimybes, tariasi dėl vietos, vaidmenų, klausosi draugų norų, siūlymų, dalinasi žaislais. Žaidžia „vardų“, bendravimo, draugystės, situacijų modeliavimo žaidimus, ieško problemų sprendimo būdų. Organizuoja malonių linkėjimų, gražių pastebėjimų ratą (siunčia ratu žaisliuką). Žaidžia judriuosius žaidimus – laikosi žaidimų taisyklių, derina savo veiksmus, kartu patiria džiaugsmą. Interpretuoja, vaidina, fantazuoja drauge su kitais, išreikšdami savo išpūdžius, išgyvenimus, socialinę patirtį. Stebi, tyrinėja, apmąsto, komentuoja savo santykius su grupės vaikais.</p>
2.	Pažinimo ugdymas(is)			
2.1.	Aplinkos pažinimas	1 žingsnis	<p>Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.</p>	<p>Tyrinėja save veidrodyje, tapatina su draugais. Įvardina berniuką, mergaitę. Pasako savo vardą. Susipažįsta su mašina, autobusu, dviratuku ir kt. transporto priemonėmis, su buities daiktų paskirtimi (šaukštu valgome, plaktuku kalame, iš puoduko geriame ir kt.), parodo, o vėliau ir įvardina namų apyvokos daiktus, gyvūnus, augalus. Ieško paveikslėliuose ar tarp žaislų nurodyto gyvūno, mėgdžioja jo balsą, parodo, o vėliau ir įvardina gyvūnų pagrindines kūno dalis, kai kuriuos skiriamuosius požymius (uodega, sparnai, pelekai), judesius (skrenda, plaukia, bėga, striksi ir kt.). Paveikslėlyje ar aplinkoje parodo gėlytę, medelį, bando pasakyti spalvą, kiekį. Įvairių pojūčių pagalba, susipažįsta su vaisiaus ir daržovės savybėmis (spalva, dydis, skonis, kvapas). Vaisius bei daržoves rūšiuoja pagal tam tikrus požymius. Įgytą patirtį pritaiko žaidimuose. Eksperimentuoja ir stebi savo veiksmų rezultatus: prideda, pamatuoja, deda į įdubimą, išpjovą. Randa kitą tokį pat atviruką su dailės kūrinio reprodukcija, fotografija. Ketinimui, sumanymui įgyvendinti spaudžia mygtukus, rankenas, atkabina kabliukus, bando segioti sagas, ką nors išvynioti ir suvynioti, išpakuoti. Veikia su vaikiško dydžio namų apyvokos ir sodo tvarkymo įrankiais</p>
		2 žingsnis	<p>Stebi, atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojami (šukos, šaukštas, nosinaitė).</p>	
		3 žingsnis	<p>Atpažįst ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Žino savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.</p>	

				<p>kartu tvarkosi grupėje, lauke. Suaugusiems prižiūrint atsargiai ir saugiai žaidžia su mechaniniais žaislais. Žaidžia su statybine medžiaga, stato nesudėtingus statinius, panaudoja siužetinius žaidimus. Atgamina, gretina, keičia daiktų vaizdus, nustato paprastus ryšius tarp to, ką atsimena ir mato. Pradedą naudoti daiktų pakaitalus. Supranta, įsijaučia ir atkartoja žaidime suaugusiųjų ir jų veiksmus. Žaisdamas su vyresnių vaikų ar suaugusiųjų rūbais, skraistėmis, apdangalais, batais, vaikas kuo nors apsimeta, patiria malonumą supanašėdamas su suaugusiuoju. Su lėle ir kitais siužetiniais žaislais žaidžia lyg su gyvais: glosto, maitina, migdo, prausia, šukuoja, rengia, vežioja ir pan. Žaidžia su realiais daiktais, tikroviškais ir neapibrėžtos paskirties žaislais, teminiais rinkiniais („namai“, „kirpykla“) bei vaidmenų atributais. Stebi, dalyvauja aptariant, klausosi, išsako savo nuomonę, liečia ir kitais būdais pažįsta pasaulį. Domisi temomis žmogus, artimųjų žmonių veikla („Mama plauna indus“, Senelis skaito laikraštį“ ir pan.). Daiktai, veiksmai su jais, jų paskirtis, namų apyvokos daiktai (rūbai, baldai, indai ir kt.), žaislai, darbo įrankiai (šluota, kibiras, laistytuvas ir kt.). Gamta, augalai (medžiai, gėlės, daržovės, vaisiai), naminiai gyvūnai (katė, šuo, karvė, arklys, ožka, kiaulė, gaidys, višta, antis ir kt.) ir jų vaikai, laukiniai gyvūnai (kiškis, lapė, meška, vilkas ir kt.) ir paukščiai (varna, žvirblis, zylė ir kt.), vanduo buityje (bėga, šaltas-karštas, vandenyje maudosi, juo prausiasi, jame skalbia) ir gamtoje (bėga upeliukas, upė,), metų laikai ir jų ypatybės (žiema-šalta, krenta sniegas, vasara – karšta, šviečia saulė ir t.t.).</p>
		4 žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, daržoves, grybus, gėles, pasak jų	Kaupia informacija apie pasaulį, žmones, reiškinius, šeimą, gimtinę, savo šalį, tradicijas, šventes. Aiškinasi savo miesto savitumus, įžymybes. Susipažįsta su šalies sostine Vilniumi, šalies simbolika, prezidentu. Ugdamosios veiklos metu susipažįsta su liaudies kūryba. Perkelia į grupę savo šeimos patirtį: bendravimo būdą, žaidimus, pomėgius. Stebėdamas suaugusiųjų, jų veiksmus, išbando naujus veikimo bei

		pavadinimus.	elgesio būdus, juos perima, kūrybiškai pritaiko. Žiūrėdami paveikslus, nuotraukas, išvykų ir ekskursijų metu susipažįsta su įvairiomis žmonių profesijomis, jų atliekamais darbais ir darbo rezultatais. Pasivaikščiavimo metu, išvykų bei ekskursijų metu pratinasi globoti ir saugoti gamtą, augmeniją, gyvūniją, demonstruoja gebėjimą tinkamai elgtis gamtoje, viešose vietose, dalyvauja gamtos saugojimo programose, projektuose, dalyvauja ekologiniuose žygiuose, akcijose. Kaupia įvairią medžiagą apie gyvūnus, augalus. Ieško išskirtinių augalo požymių bei savybių. Aiškinasi iš kokių dalių sudarytas augalas, iš kur jis atsiranda, kokių reikia sąlygų, kad augalas augtų ir duotų vaisių, kokia jo reikšmė gamtai ir žmogui. Įvairių priemonių pagalba kaupia informaciją apie naminius ir laukinius gyvūnus, vabzdžius, paukščius, žuvis, jų jauniklius, išorinius požymius, gyvenimo būdą ir mitybą. Pokalbių metu pasakoja apie savo augintinius, jų priežiūrą ir poreikius, zoologijos sode ar miške matytus gyvūnus, kaime auginamus gyvulius. Aiškinasi, kuo naudingi gyvūnai, kuo pavojingi, kodėl jie tokie būna ir kaip apsisaugoti nuo jų grėsmės. Žiemą lesina paukštelių, neša žvėreliams maisto. Stebi, analizuoja, grožisi įvairiais žmogaus ir gamtos sukurtais kūriniais. Pats prisideda prie grožio kūrimo, žino jog negalima teršti. Aiškinasi, kodėl reikia taupyti popierių, elektrą, vandenį. Skiria ir pavadina dieną, naktį, apibūdina orą, jo pokyčius žymi kalendoriuje. Įvairių bandymų metu susipažįsta su sniego ir vandens savybėmis. Stebėjimų metu susipažįsta su nuosekliais gamtos pakitimais rudenį, žiemą, pavasarį, vasarą, žmonių atliekamais žemės ūkio darbais įvairiais metų laikais. Aiškinasi, kuo kiekvienas metų laikas patrauklus, gražus. Klausosi pasakojimų, žiūri filmukus apie saugų elgesį gatvėje, gamtoje, prie vandens, su buitinais prietaisais ir kt. Dalyvauja saugaus eismo užsiėmimuose, prevencinėse programose.
	5 žingsnis	Žino kas yra šeima, pasakoja apie ją, jos buitį. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę. Žino savo gatvės pavadinimą. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir laukinius gyvūnus. Pasako naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas nusako panaudojimo maistui būdus. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz. ugnikalnių išsiveržimu, žemės drebėjimu ir pan.).	
	6 žingsnis	Žino savo tėvų profesijas, žino savo namų adresą, įvardija savo giminaičius. Žino savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, buitį ir darbą. Žino tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotuoja apie tai, kur jie gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti ir stebėti kambarinių augalų, daržovių augimą. Žino apie naminių gyvūnų naudą žmogui ir augalų panaudojimą maistui. Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Mokosi rūšiuoti atliekas.	

			Rodo pagarbą gyvėjai ir negyvėjai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą.	
2.2.	Kiekio supratimas ir skaičiavimas	1 žingsnis	Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra/nėra, dar, taip/ne.	Pavadina daiktus, rūšiuoja juos pagal dydį, spalvą, kiekį (vienas, daug), dėlioja nesudėtingus lot. Atrenka parodytos formos ir spalvos daiktus, žaislus. Grupuoja daiktus, žaislus pagal formą, spalvą, dydį. Sudaro daiktų, žaislų eiles nuo didžiausio iki mažiausio ir atvirkščiai. Tapatina daiktus, dedamus į įdubimą, išpjovą tiesiogiai: pridedant, pamatuojant.
		2 žingsnis	Supranta ką reiškia vienas, du, daug.	
		3 žingsnis	Skiria sąvokas mažai (vienas, du) ir daugiau. Pradeda suprasti, ką reiškia padalinti daiktus po vieną, po lygiai. Geba išrikiuoti daiktus į eilę.	
		4 žingsnis	Pradedą skaičiuoti daiktus, palyginti kelių daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus po lygiai. Pradedą vartoti kelintinius skaitvardžius pirmas, antras.	Sisteminą, klasifikuoja, apibendrina elementarią informaciją, skaičiuoja, matuoja, lygina, grupuoja. Eksperimentuoja. Dalyvauja pažinimo, tyrinėjimų ir atradimų savaitėje. Aplinkoje ieško daiktų, kurių yra po vieną, kokių- po daug. Kalboje vartoja žodžius vienas, daug, nė vieno. Taisyklingai skaičiuoja daiktus, garsus, judesius, taisyklingai vartodamas skaitvardžius. Skaičiuoja ir atskaičiuoja daiktus, judesius, garsus pagal pasakytą skaičių ar pateiktą pavyzdį. Įvairioje veikloje skaičiavimui vartoja kelintinius skaitvardžius.
		5 žingsnis	Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio, daiktų savybių, jų padėti erdvėje. Skaičiuoja bent iki 15. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek trūksta. Pastebi, kaip sudaryta daiktų, elementų seka, sugeba pratęsti ją 1-2 daiktais. Skiria kelintinius skaitvardžius.	
6 žingsnis	Susieja daiktų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja sąvokas daugiau/mažiau, po lygiai, vienu, dviem, daugiau/mažiau, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2-3 pasikartojančiais elementais.			
2.3.	Forma, erdvė,	1 žingsnis	Domisi kitokios formos, dydžio, spalvos	Rūšiuoja, grupuoja, lygina daiktus pagal spalvą, formą, dydį,

matavimai		daiktais: siekia juos paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.	atlieka įvairius veiksmus su didaktiniais žaislais. Iš dviejų formų ar dydžių parenka nurodytą, grupuoja vienarūšius, labai skirtingos formos daiktus, pagal kontrastingas spalvas ir kt. požymius. Eilės tvarka deda 3-4, o vėliau ir 4-5 skirtingo dydžio žiedų piramidę. Atlieka įvairius veiksmus su didaktiniais žaislais (išdėlioja, surenka, sumauna žiedus, įdeda vieną į kitą ir kt.) Dėlioja iš dviejų-keturių dalių dėlionės, korteles.
	2 žingsnis	Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti, didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.).	
	3 žingsnis	Skiria sąvokas mažai (vienas, du) ir daug. Pradedą suprasti, ką reiškia padalinti kelis daiktus po vieną, po lygiai. Geba išrikiuoti daiktus į eilę.	
	4 žingsnis	Atpažįsta apskritas, keturkampės, kvadratinės formos daiktus. Atrenka vienodos formos, dydžio ar spalvos daiktus. Manipuliuodamas daiktais (juos vartydamas, padėdamas šalia, uždėdamas ant, įdėdamas į, atsižvelgdamas į daikto formą, dydį, spalvą) bando konstruoti, komponuoti, grupuoti. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydziams, dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradedą skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja	Lygina dvi daiktų grupes nuosekliai uždėdamas vieną daiktą ant kito ar pridėdamas vieną daiktą prie kito, pridėdamas ar nuimant daiktą, padaro iš daiktų grupės lygybę. Lygina labai kontrastingus, mažiau kontrastingus ir vienodus daiktus pagal ilgį, plotį, aukštį, didumą, storį. Dėlioja daiktus didėjimo arba mažėjimo tvarka pagal ilgį, plotį, aukštį, didumą, storį. Lytėjimo, regėjimo bei judėjimo pojūčių pagalba susipažįsta su geometrinėmis figūromis. Aplinkoje ieško atitinkamos formos daiktų išsiaiškina, kad geometrinės figūros gali būti įvairių dydžių ir spalvų. Dėlioja geometrines figūras didėjimo ir mažėjimo tvarka. Įvairių žaidimų metu pratinasi skirti dešinę ir kairę rankas, nustatyti savo kūno dalių erdvinę padėtį ir pagal jas nurodo kryptį nuo savęs (pirmyn, atgal, aukštyn, žemyn, kairėn, dešinėn), skiria ir išreiškia žodžiais erdvinius vieno ar kito daikto santykius su savimi (prie mane- langas), juda nurodyta kryptimi: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn ir t. t., nusako daikto padėtį kito daikto atžvilgiu. Žiūrėdami įvairius paveikslėlius, atlikdami stebėjimus pasivaikščiojimų metu, susipažįsta su paros dalimis: diena, naktis, rytas, vakaras- aiškina jų

		žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	nuoseklumą, taip formuojant supratimą apie parą, teisingai vartoja sąvokas vakar, šiandien, rytoj. Kasdieninės veiklos metu susipažįsta su savaitės dienomis, pasako, kuri šiandien diena, kuri buvo vakar, kuri bus rytoj.
	5 žingsnis	Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja sąvokas vienos spalvos, dvispalvis. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Kalbėdamas apie nuotolį, atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja sąvokas ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis ir pan. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane – už manęs, šalia manęs, kairėje manęs ir pan. Pradedą suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas: šiandien, vakar, rytoj.	
	6 žingsnis	Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą, tačiau plokštumos ir erdvės sąvokų dar nevirtuoja. Grupuoja, klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojasi vienu ar keliais sąlyginiais matais, tačiau tūrio, talpos, masės sąvokų dar nevirtuoja. Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį	

			medžiagos kiekį. Palygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius. Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui; šalia, vienas už kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę; žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).	
3.	Kalbos ir komunikavimo ugdymas(is)			
3.1.	Sakytinė kalba	1 žingsnis	Klausos suaugusiojo. Supranta elementarius klausimus ir prašymus. Skiria griežtą ir malonų kalbančiojo suaugusiojo kalbėjimo toną. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmis	Įvardina, ką mato knygutėje, klausosi sekamų pasakų, skaitomų grožinės ir pažintinės literatūros kūrinių. Atsako į klausimus: kas čia?, ką veikia? Atsako į pateiktus trumpus klausimus, susijusius su sekta ar skaityta pasaka. Pagal iliustracijas atpažįsta girdėtus tautosakos, grožinės literatūros kūrinius. Kalba sakiniiais, vartoja žodžius, padedančius bendrauti su aplinkiniais ir išreikšti savo norą. Aktyviai dalyvauja pokalbyje: klausia, atsako, pasakoja apie save, žaislus, paveikslus, įvykius, mėgdžioja dažnai girdimus gyvūnų bei paukščių balsus Klausos suaugusiųjų kalbos, bendrauja su suaugusiuoju, kitais vaikais. Paveikslėliuose, nuotraukose parodo ir pavadina berniuką, mergaitę, senelį, močiutę, tetą, dėdę. Pradedą kalbėtis su draugu: pavadina žaislus, veiksmus, siūlo, prašo, komentuoja. Klausosi raiškaus, gyvo, emociingo pasakojimo, sekimo, skaitymo, deklamavimo, dainavimo, vaidinimo. Žaidžia žaidimus liežuviui ir lūpoms: užpučia žvakę, pučiant plukdo popierinį laivelį, skraidina pūką ore, per šiaudelį pučia vandens ar oro burbulus, žaidžia pirštukų
		2 žingsnis	Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Klausosi ir supranta nesudėtingus trumpus tekstukus: žaidinimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus. Supranta su dienvartarę susijusius paaiškinimus, prašymus, elementarius klausimus. Išklauso ir supranta elementarius vienas po kito išsakomus nurodymus. Pradedą kalbėti dviejų trijų žodžių sakiniiais. Kalba apie tai ką mato ir	

		girdi, kas atsitiko, ko nori. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Kartoja, suaugusiam padedant, girdėtus trumpus kūrinėlius.	žaidimus. Kalba ritmiškai žygiuodamas, judindamas rankas. Susipažįsta su daiktais, žaislais, stebėdamas aplinką, veikdamas su paveikslėliais, daiktais, žaislais ir susipažindamas su jų ypatybėmis bei funkcijomis. Susipažįsta, kad su vienu daiktu galima atlikti daug veiksmų, o tą patį veiksmažodį galima atlikti su įvairiais daiktais. Žaisdamas, klausydamasis suaugusiojo kalbos, stebėdamas jo veiklą įtvirtina žodžius (profesijų, augalų, maisto, rūbų, baldų, naminių gyvūnų ir jų vaikų, žaislų, daiktų dalių pavadinimai). Kalbasi su suaugusiuoju paeiliui. Atsako į uždarus („Kas ten?“) ir atvirus („Ką ten matai?“) klausimus. Kartu su suaugusiuoju žiūri jo raidos lygį atitinkančias TV laidas, kalba apie tai, ką mato ir girdi. Ištraukia iš pasakos inscenizavimą ir antrina pasakos žodžius. Klausosi „motinos kalbos“ (kalbėjimo aukštesniu balsu, pabrėžiant intonaciją, kalbėjimo lėtesniu tempu, labai aiškiai tariant žodžius, kalbėjimo trumpesniais paprastos gramatinės struktūros sakiniais, pavadinant ir rodant konkrečius daiktus, vieną mintį pasakant vienu sakiniu, kartojant tuos pačius žodžius vis kita forma, kartojant vaiko žodžius, sakinius, teisingai juos tariant ir sudėliojant, išplečiant vaiko sakinį, kad mintis būtų aiškesnė). Žiūri rodomus paveikslėlius, atkreipiant dėmesį į reiškinius. Žaidžia žodžių (tarimui) ir kitus kalbinius žaidimus.
	3 žingsnis	Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių. Klausosi naujų žodžių ir bando juos suvokti. Išklauso ir reaguoja į kelis vienas paskui kita sekančius nurodymus. 3-4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Kalba ir klausinėja apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus, pats klausia. Kartu su suaugusiuoju dainuoja daineles, deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomų pasakų, eilėraštukų frazes. Sako „ačiū“, „prašau“. Domisi televizijos laidomis vaikams, kalba apie jas.	
	4 žingsnis	Kalba suprantamai, daro daug klaidų. Mėgsta daug kalbėti. Savo įspūdžius reiškia trumpais sakiniais. Deklamuoja trumpus eilėraščius. Vartoja maloninius, mažybinius žodžius. Kalba apie save vartodamas įvardžius: aš, mane. Išvardija ką mato paveikslėlyje. Kalbėdamas derina giminę. Pasako ką nupiešė, sukonstravo.	Naudoja apibendrinamuosius žodžius. Vartoja kuo daugiau mandagių žodžių. Išgirsta ir suvokia auklėtojų kalbą. Atidžiai išklauso sekamų pasakų. Padedant auklėtojui atpasakoja perskaitytą pasakėlę ar atpasakojimą. Mokosi liaudiškų gyvulėlių ar paukštelių pamėgdžiojimų. Bendrauja su tėvais, auklėtojais, auklėtojų padėjėjais. Vaikai domisi kitais žmonėmis. Jaučia suaugusio meilę, prierašumą ir atsakys tuo pačiu. Paguodžia, padeda kitam, mokosi nusakyti žodžiu savo jausmus. Užmezga kontaktą su vaikais bendraamžiais, kviečia veikti kartu. Ugdytinis pasisveikina, atsisveikina, padėkoja.
	5 žingsnis	Klausosi įvairaus turinio tekstų apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius,	Klausinėja suaugusio apie daiktus, reiškinius, jų savybes. Klausio šalia esančio, stengiasi suprasti. Jaučia kalbos

		<p>klausosi gyvai, įrašų. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Klausydamas skaitomo ar pasakojamo teksto, klausinėja. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesuprastus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Pasakoja, kalbasi apie matytus filmukus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja, dainuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.</p>	<p>melodingumą, gamtos garsų skambesį pamėgdžiojimuose, dainuojamoje tautosakoje ir trumpuose eilėraštkuose. Atsiliepia šypsena, dėmesiu, gestu, žvilgsniu. Kalba apie tai ką galvoja, ką veikia. Užmezga dialogą. Įvardija paprastais žodžiais kasdien matomus daiktus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Pasakoja apie suvokiamus žaislus, žaidimus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Trumpai pasakoja apie paveikslėlį. Auklėtojai padedant, atpasakoja pasakėles, apsakymėlius, savo kalbą palydi gestais, mimika. Varto knygeles, „skaito“ knygelę paveikslėlius. Pažįsta elementarius simbolius, pratinasi jais žymėti daiktus. Manipuliuoja įvairios medžiagos raidėmis. Dėlioja daiktais korteles su daiktais ir jų pavadinimais. Pratinasi taisyklingai vartoti kalboje trumpuosius ir ilguosius balsius. Nustato pirmą ir paskutinį žodžio garsą. Nusako žinomų daiktų keletą požymių. Vartoja kalboje esamojo laiko veiksmažodžius. Taisyklingai vartoja kalboje vaikų ir suaugusiųjų vardus. Nevartoja kalboje žargoninių vardų.</p>
	6 žingsnis	<p>Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų, dviprasmybių, frazeologizmų bendrine kalba ir tarme. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Seka ir suvokia knygelės, pasakojimo, pokalbio eigą, supranta ir interpretuoja. Kalba natūraliai, atliepdamas bendravimo situaciją, vartodamas vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas,</p>	

			<p>pelė, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie išgirstą, matytą, sugalvotą, pajaustą. Pasakoja, kalba apie savo patirtį, norus, svajones, problemų sprendimą, svarstymus, įvardindamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytą ir girdėtą per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, Deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.</p>	
3.2.	Rašytinė kalba	1 žingsnis	Varto, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Stebi rašančius, domisi įvairiais rašikliais.	Kiekvieną dieną klausosi pasakojimo, skaitymo apie tai, kas vaikui pažįstama, žinoma. Klausosi pasakojamų ir skaitomų trumpų humoristinių kūrinėlių, kūrinėlių apie kitų kraštų gyvūnus ir pan. Pats „skaito“. Žiūri dideles, spalvingas knygeles, kalendorius, žurnalus, reklaminių plakatų iliustracijas. Atsakinėdamas į klausimus ir pats klausia „Kodėl?“, „Kada?“, „Ką?“, „Kaip?“, „Kas?“, dainuoja, deklamuoja, pasakoja. Vartoja esamąjį, būsimą ir būtajį laiką, funkcinis žodelis į, pas, prieš, iš, su. Stebi skaitymą skatinančią aplinką (varto knygeles, žurnalus, paveikslėlius; žiūri į prilipdytus užrašus ant baldų su jų pavadinimais bei užrašus ir simbolinius paveikslėlius ant žaislų lentynų ir pan.).
		2 žingsnis	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygeles laiko taisyklingai. Žiūrinėjant paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoja į skaitomą tekstą rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.	

		3 žingsnis	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradeda atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoja į skaitomą tekstą rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.	Vaikas keverzoja ir rašinėja ant didelių ir mažų rašymo lentelių, popieriaus rašikliu, pieštukais, kreidelėmis. Stebi užrašytą savo vardą ant piešinio, darbelio, kortelės. Pasako savo ir kitų vardus, atsiliepia, pašauktas vardu, kalbasi, klausinėja. Įsijungia į pasakojimą, bando kartu dainuoti. Dalyvauja tradiciniuose lopšelio-darželio renginiuose, iškylose po artimiausią lopšelio-darželio aplinką bei išvykose į vyresnių vaikų grupes. Stebi pedagogą, kai jis garsiai komentuoja, ką daro, ką yra padaręs, ką ketina daryti toliau. Žaisdamas kalba su savimi. Komentuoja, ką darys, stabdo, liepia.
		4 žingsnis	Domisi skaitymu. Ima suprasti, kad skaityti visada malonu. Vaizduoja, kad „skaito“ knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Domisi ne tik įvairiais rašikliais bet ir kompiuteriu. Keverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus), pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.	Pažįsta, atpažįsta grafinius simbolius (raides, žodžius, tekstus, užrašus ir kt.), žaidžia jais, įvairioje veikloje vartoja, patys juos kuria, imituoja raštą (keverzoja, piešia, rašo raides, jų junginius, žodžius). Stebi kaip rašo suaugusieji, mėgina pamėgdžioti. Piešia ornamentus, spalvina, karmo, lipdo – lavina smulkiuosius rankų raumenis (rašo molyje, smėlyje, ant stiklo, lentoje ir kt.), iliustruoja knygas, rengia piešinių parodas. Įvardija keletą jam reikšmingų raidžių. Nurodo, kurios raidės yra didžiosios, kurios – mažosios. Piešiniais, ženklais, raidėmis išreiškia savo išgyvenimus, patirtį, mintis.
		5 žingsnis	Domisi abėcėlės raidėmis. Supranta, kad kaž kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta aplinkoje matomų spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto	

			<p>veikėjų bruožus. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles. Supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Kopijuoja raides, paprastus žodžius. Bando rašyti raides, pradėdami savo vardo raidėmis. Kompiuteriu spausdina savo vardą, trumpus žodelius.</p>	
		6 žingsnis	<p>Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais. Domisi iliustracijomis, ieško jose teksto pagrindimo. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto ir asmeninės patirties. Supranta nesudėtingų tekstų siužetą. Supranta paprastą informaciją. Domėdamasis spausdintu tekstu klausinėja. Supranta, kad garsas siejasi su raide, o raidės sudaro žodį. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pvz. parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. Supranta rašymo tikslus.</p>	

			<p>Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius.</p> <p>Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus.</p> <p>Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją.</p> <p>Kompiuteriu rašo raides, žodžius.</p>	
4.	Meninis ugdymas(is)			
4.1.	Meninė raiška	1 žingsnis	<p>Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas suklysdamas, nutildamas, nustodamas judėti arba krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu.</p> <p>Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių kryptų linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto.</p>	<p>Vaizduoja įvairius ženklus: taškelius, brūkšnelius, apskritimus, linijas ir t.t., eksperimentuoja su piešimo priemonėmis.</p> <p>Uždažo plokštumos dalis, tapo viena, o vėliau ir dviem spalvom.</p> <p>Piešia pieštukais, flomasteriais, vaško kreidelėmis, teptukais, guašo dažais, akvarele, štampuoja įvairiomis priemonėmis, piešia ant įvairaus dydžio ir spalvų popieriaus.</p> <p>Tepa vieną popieriaus skiautelę klijuoja, uždeda reikiamoje vietoje ir prispaudžia.</p> <p>Dėlioja paveikslėlius ant flanelografo, magnetinės lentos, popieriaus.</p> <p>Aplikuoja iš paruoštų formų, atskirų dalių, plėšo popierių ir jį klijuoja, priklijavus nupiešia trūkstantas, smulkesnes dalis.</p> <p>Atplėšia iš didelio popieriaus gabalo mažesnę, popieriaus juostelę plėšo smulkiais gabalėliais, juos dėlioja popieriaus lape.</p> <p>Vėliau ima naudotis žirkėmis, karmo popieriaus juosteles mažais gabalėliais.</p> <p>Volioja tarp delnų ir ant lentelės didesnę ar mažesnę plastilino ar modelino gabalėlį, ištempia, sulenkia, išpaudžia duobutes, griovelius ir t.t.</p> <p>Plastilino gabalėlius klijuoja ant lentelės, ar nupiešto paveikslėlio, taip jį papuošdamas ar užpildydamas erdvę, lipdo iš plastilino, modelino, molio ir kt. priemonių, dekoruoja įvairia gamtine medžiaga.</p> <p>Klausosi linksmų, ramių, maršinių, muzikos kūrinų, instrumentų garsų, dainavimo.</p>
		2 žingsnis	<p>Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, mėgdžioja suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus. Spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu.</p> <p>Spontaniškai keverzoja „rankų judesių“ piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis), dailės priemonės paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais (tirštais dažais,</p>	

			<p>minkšta tešla). Tyrinédamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą). Geba plėšyti popierių, o vėliau ir atkirpti žirkliemis.</p> <p>Geba iš didelio lipdymo medžiagos gabalo atskirti mažesnę, minkyti nedidelį gabalėlį tarp delnų, volioti ant lentelės.</p> <p>Geba lipdyti iš plastilino, modelino ir molio bei tešlos.</p>	<p>Klausosi kontrastingos muzikos kūrinų ir atlieka atitinkamus judesius, nusako muzikos nuotaiką: linksma, liūdna, lėta, greita ir t.t.</p> <p>Atlieka ritmiškus judesius, judesius su priemonėmis (skarelės, kaspiniai, žaisliukai) pagal muziką.</p> <p>Eina ratuku susikibę rankomis, vorele, žaidžia muzikinius ratelius, liaudies žaidimus.</p> <p>Dainuoja paprastas, trumpas daineles, daug kartų kartoja su auklėtoja.</p> <p>Groja barškučiais, būgneliais, švilpynėmis, akmenukai, lazdelėmis. Ritmiškai eina vietoje, ratu, ploja, trepsi, stuksena pagal muziką.</p>
		3 žingsnis	<p>Susidomėję klausosi dainų, instrumentinių kūrinėlių, emociškai jas suvokia (šypsosi, džiaugiasi, ploja rankom, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan.).</p> <p>Vienas ir kartu su kitais dainuoja dviejų-keturių garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelių, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais. Juda pagal muziką: žingsniuoja, bėga, apsisuka, kūno judesiais imituoja kai kurių gyvūnų judesius. Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu.</p> <p>Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius.</p> <p>Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmiais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. Spontaniškai reiškia emocijas,</p>	

		<p>įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Brėžia įvairias linijas, formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo keverzonėse įžvelgia daiktus ar įvykius.</p> <p>Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo su jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.</p>	
	4, 5, 6 žingsniai	<p>Išreiškia jausmus, mintis.</p> <p>Kuria, atranda, įsivaizduoja, keičia, pritaiko.</p> <p>Pastebi ir prisimena.</p> <p>Supranta aplinką ir adekvačiai į ją reaguoja.</p> <p>Supranta save ir kitus.</p> <p>Bendrauja, diskutuoja, išklauso.</p> <p>Pasiruošia darbui, efektyviai dirba, susitvarko savo darbo vietą.</p> <p>Naudojasi įvairiomis dailės priemonėmis.</p> <p>Konstruktyviai prisideda prie bendrų darbų.</p> <p>Dainuoja paprastas vienbalses daineles, ratelius, muzikinius žaidimus, mėgdžioja gamtos garsus.</p> <p>Improvizuoja, kuria melodinius motyvus, daineles, perteikia savo įspūdžius ir emocijas.</p> <p>Ritmingai skanduoja skandutes, ritmui taiko judesį.</p> <p>Įsijaučia į skambančią muziką ir atliepia jos nuotaikos pobūdį.</p> <p>Išreiškia save ritmiškais kūno judesiais.</p>	<p>Tyrinėja vizualines išraiškos priemones: spalvas (pagrindinės – papildomos, šiltos – šaltos...), linijas (linija-pėdsakas, daiktų kontūras...), faktūras, jų savybes, vaizdavimo būdus, tūrinės-erdvinės formas (kubas, rutulys, piramidė..., gamtos formas, lankstiniai...), plokštumines formas, figūras (geometrinės formos: kvadratas, trikampis, apskritimas, gamtos formos: dėmės, siluetai...).</p> <p>Susipažįsta su dailės darbais ir sąvokomis: su pagrindinių dailės šakų kūrinių, tautinio meno darbais, su pagrindinėmis dailės sąvokomis (skulptūra, tapyba, keramika), su pagrindiniais komponavimo būdais (vertikalės, horizontalės; simetrija, ritmas).</p> <p>Stebi aplinką, gamtą, žmogų, jo veiklą, kuria ir eksperimentuoja įvairiausiomis dailės technikomis: piešia, tapo, dekoruoja, lipdo, konstruoja, lanksto, pina, audžia, siuva, aplikuoja, karmo, spausdina, raižo.</p> <p>Aktyviai dalyvauja kūrybinėje veikloje: stebi, komentuoja, turtina žodyną, pateikia savo idėjas, sumanymus, patiria teigiamas emocijas, formuoja darbo įgūdžius, tobulina motorinius gebėjimus.</p> <p>Žaidžia: žaidimus balsui, kvėpavimui lavinti (kalbėjimas, dainavimas, skandavimas), žaidimus ritminiams, melodiniams deriniams, dinamikai, tempui suvokti, atsipalaidavimo žaidimus.</p>

		<p>Juda erdvėje, derina savo judesius su kitų vaikų judesiais.</p> <p>Susikaupia, įsiklauso į tylą, skiria muzikinius ir nemuzikinius garsus.</p> <p>Groja paprasčiausiais instrumentais, atlieka ir kuria ritminius motyvus.</p> <p>Nusako muzikos tempą, jos garsumą, nuotaiką.</p> <p>Pažįsta kai kurių muzikos instrumentų skambesį.</p> <p>Apibūdina skambančią muziką.</p> <p>Improvizuoja balsu, instrumentais, pasinaudojant mimika, kūno judesiais, įvairia atributika.</p> <p>Džiaugiasi muzika ir muzikavimu.</p> <p>Juda savo vidiniu tempu ir ritmu.</p> <p>Prisiderina prie išorinio tempo ir ritmo.</p> <p>Atlieka įvairaus stiprumo judesius.</p> <p>Perteikia nuotaiką.</p> <p>Orientuojasi erdvėje.</p> <p>Savais žodžiais nusako šokio sukeltus įspūdžius, perteikia juos piešiniais, garsais, judesiais.</p> <p>Atskiria įvairiai judančius daiktus ir juos apibūdina.</p> <p>Suvokia ir pažįsta savo tautą, Tėvynę, pasaulį, adekvačiai taiko šias sąvokas.</p> <p>Atpažįsta tradicinio paveldo apraiškas – šventes, paminklus, padavimus, tradicinės pasaulėjautos faktus.</p> <p>Atpasakoja, plėtoja, kuria, apibūdina aplinkos reiškinius.</p> <p>Įsidėmi ir atpažįsta daiktų požymius, detales, savybes pagal tradicinius palyginimus (mįslėse, dainose ir kt.),</p>	<p>Dainuoja: solo ir grupėje, daineles balsui lavinti bei intonaciniam – ritminiam žodynui turtinti, progines daineles.</p> <p>Groja: solo ir grupėje, pritardamas dainelei ar skambančiai muzikai.</p> <p>Juda pagal skambančią muziką: reaguojant į metro pulsą; reaguojant į tempo, aukščio, dinamikos pasikeitimus.</p> <p>Improvizuoja instrumentais, balsu, kūno ir aplinkos garsais, judesiu.</p> <p>Kuria: instrumentinius pritarimus dainelei, eilėraščiui, pasakai, trumpus kūrinėlius naudodamas instrumentus, balsus, aplinkos bei kūno garsus, grafinius-simbolinius muzikos reikšmių užrašymus.</p> <p>Aptaria: muzikos nuotaiką, atlikėjų sudėtį (solo-ansambliš-orkestras), žanrą (vokaliniai-instrumentiniai, lopšinė, šokis...), garso savybes (aukštumas, ilgumas, stiprumas, tembras), dinamiką, tempą.</p> <p>Naudoja: nelokomotorinius/ašies judesius (vietoje – lėtai, gulti ir stotis, suktis, temptis, tūptis ir kt.), lokomotorinius judesius (erdvėje – eiti, bėgti, šuoliuoti, šliaužti, verstis ir kt.).</p> <p>Sugalvoja ką kiekviena kūno dalis gali daryti: (pvz.: judinti ranką, po to kitą ranką, pečius, galvą, liemenį, klubus, vieną, po to kitą koją, judinti visą kūną ir galop sustingti ir nejudėti).</p> <p>Juda nenaudodamas tam tikrų kūno dalių (rankų, kojų, galvos).</p> <p>Vaizduoja raides, skaičius, įvairius nejudančius objektus: laikrodį, akmenuką, batą, kėdę ir pan.</p> <p>Perteikia pojūčius: gėlės kvapą, saulės šilumą, šaltą vandenį, tirpstantį ledą ir pan.</p> <p>Juda kaip lapas, vėjas, lietus, snaigė, dramblys, tigras, vabalas, viščiukas, gyvatė, kiškis ir kt.</p> <p>Sugalvoja: kaip eiti – lėtai, linksmi, pavargus, bėgti – išsigandus, dairantis, judėti erdvėje kontrastiškai – eiti, pašokti, nusileisti ant grindų, suktis; aukštyn – žemyn, judėti – sustingti, įsitempti – atsipalaiduoti.</p> <p>Juda: pavieniui geometrinių figūrų forma: ratu, aštuoniuke, vingiuota linija, kvadratu ir kt., poromis, stovint vienam</p>
--	--	---	--

		<p>kuria savus.</p> <p>Jautriai reaguoja į gamtos, šeimos, bendraamžių aplinkos reiškinius.</p> <p>Supranta kitaip galvojantį, toleruoja.</p> <p>Simbolizuoja veikėją – parenka jam būdingus judesius, garsažodžius.</p> <p>Įsijaučia į tariamus pojūčius, supančią aplinką. Perteikia pojūčius mimika, judesiais, balsu.</p> <p>Plėtoja veiksmus – vaizduoja veikėjo judesius, veiksmus, kalbą, intonaciją įsivaizduojamoje situacijoje, įsivaizduojamose aplinkybėse.</p> <p>Plėtoja veiksmus veikėjui būdingu tempu – motyvuotai parenka situacijai būdingų veiksmų tempą.</p> <p>Vertina veikėją – parodo vaiko santykį su savo vaidinamu veikėju, suteikiant jam tam tikras savybes.</p> <p>Kalba ir klausosi.</p>	<p>priešais kitą – vienas vaikas rodo sugalvotus judesius, o kitas atkartoja juos tarsi veidrodyje, po to pasikeičia vaidmenimis, poromis – suglaudus nugaras, liečiantis tik kaktomis, susikabinus rankomis ir pan.</p> <p>Lenda po tiltais: vienas vaikas formuoja erdves, kitas lenda pro jas, po to pasikeičia vaidmenimis.</p> <p>Juda grupėmis, išsirikiavus vienas paskui kitą (gyvatėle) – priekyje esantis vaikas kuria ir rodo judesius, kiti stengiasi tiksliai atkartoti, po to pasikeičia vaidmenimis.</p> <p>Susipažįsta su lietuvių liaudies tradiciniais žanrais: klauso pasakų, padavimų, sakmių, mena mėsles, minkles, sako skaičiuotes, greitakalbes, erzimus, dainuoja dainas, žaidžia žaidimus, šoka šokius, ratelius, mėgdžioja aplinkos, gamtos garsus.</p> <p>Susipažįsta su kalendorinių švenčių tradicijomis ir papročiais. Švenčia kalendorines šventes.</p> <p>Tyrinėja gamtos ciklus (metų laikai, mėnesiai, diena, naktis...), gamtos gaivalus (ugnis, vėjas, vanduo...), laukų darbus (javų darbai, rugiapjūtė, kūlimas, malimas, gyvulių ganymas, šienapjūtė), augalus (medžiai, gėlės), gyvūnus, paukščius, su namų darbus (virimas, kepimas, verpimas, audimas...).</p> <p>Interpretuoja ir pritaiko įvairius tautosakos žanrus šiandieninei aplinkai.</p> <p>Susipažįsta su kitų kultūrų tradicijomis, papročiais, tautosaka.</p> <p>Žaidžia ir improvizuoja: įvairių gyvūnų, gamtos reiškinių pamėgdžiojimas, skatinant vaiko interpretaciją, maži etiudai (šeima, gatvė, parduotuvė, mėgstamų filmukų, pasakų situacijos), kūno plastikos žaidimai (pantomima).</p> <p>Vaidina: pasitelkus lėles (lėlės - žaislai, pirštinių – pieštukinės lėlės, lėlės ant pagaliukų, lėlės marionetės), su kaukėmis (kaukės spektakliams, kaukės Užgavėnėms), muzikiniame spektaklyje.</p> <p>Kuria: siužetus vaidinimams (pasakos, gyvenimiškos situacijos), scenografija iš aplinkos daiktų (kėdės, stalai...), muzikinį foną, garsus.</p>
--	--	---	---

				Aptaria ir reiškia savo nuomonę: apie matytus ir vaidintus spektaklius, apie personažų elgsenos motyvus, apie kūno plastiką.
4.2.	Estetinis suvokimas	1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocionaliai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	Emocinę būseną pradeda reikšti kreidelėmis, spalvotais pieštukais, tapymo priemonėmis, savarankiškai pasirinkdamas spalvas, taip pat kurdamas įvairias formas. Stebi ir aptaria savo ir kitų darbus, randa pažįstamus daiktus, personažus, orientuojasi erdvėje („saulutė danguje“, „namelis stovi ant žemės“ ir pan.). Klauso specialių dainelių vaikams, pasakojimų su dainelėmis bei klasikinę muziką. Klausosi žinomos melodijos atliekamos įvairiais instrumentais. Įsimena ir atpažįsta girdėtą muziką. Pasitikėdamas savo muzikinėmis galiomis vaikas individualiai muzikuoja, pakartoja, tiksliai atkuria melodiją balsu arba ritmingais judesiais. Pamokytas, geba elgtis pagal sceninio elgesio taisykles: išeina į „sceną“, nusilenkia, palaukia kol baigsis plovimai, padėkoja „publikai“. „Groja“ koku nors instrumentu, improvizuoja, aiškina, ką reiškia jo „muzika“.
		2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos vaizdus, dailės kūrinius, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Vaikas kviečia ir kitus (suaugusiuosius ir vaikus), kad dainuotų, šoktų, grotų kartu su juo. Pritaria suaugusiajam. Paprastas, aiškaus teksto, įdomaus turinio, lengvas atlikti dainas dainuoja individualiai ir grupėmis. Įsimena dainų žodžius (nekreipiant dėmesio į netikslią tartį). Laiku pradeda ir baigia dainuoti, išklauso pauzes. Rodant pedagogui vaikas atlieka naujus judesius ir judesių pagalba atskiria muzikos kontrastus: tyliai-garsiai, lėtai-greitai. Laisvai juda pagal muziką (taip pat ir liaudišką). Žaidžia siužetinius-improvizacinius žaidimus. Žaidžia teatrinius žaidimus individualaus pamėgdžiojimo forma (pamėgdžioja suaugusįjį, gyvūną). Žaidžia: lyg būtų mama, tėtis, vairuotojas, gydytojas; apsimeta katyte, šuniuku ir pan. Žaidžia didaktinius žaidimus – dramatizacijas su daiktais (maudo ir rengia lėlę Alę, maitina šuniuką ir pan.), bet ir atlieka tariamus veiksmus (lyg valgo, miega, verda ir pan.). Naudoja siužetinius žaislų rinkinius: gyvūnus, įvairių formų figūrėles.
		3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinių objektus. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	

			<p>Savarankiškai ir atsakingai pasiruošia darbo vietą, o baigus veiklą susitvarko. Saugiai ir tvarkingai naudojami dailės reikmenimis.</p> <p>Mato, suvokia, palygina klasikinius dailės kūrinius. Geranoriškai vertina draugų, kitų žmonių kūrybinius bandymus, vaikai nuosekliai dirba grupėje, tariai dėl būsimo darbo rezultato, vertina savo pasiekimus.</p>
4 žingsnis	<p>Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales</p> <p>Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydami ir stebėdami skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką.</p> <p>Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti. Paklaustas pasako savo nuomonę kuris muzikos kūrėnėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis, drabužis, žaislas gražesnis. Reaguoja į kitų vertinimus.</p>	<p>Klausosi grožinės literatūros, poezijos kūrinių, atkreipdami dėmesį į teksto turinį ir formą, pastebėdami meninės išraiškos priemones: palyginimus, epitetus ir kt., vartoja juos savo kalboje, mėgdžioja įvairias intonacijas.</p> <p>Lankosi meno parodose, galerijose, muziejuose, koncertuose, kine, teatre, renginiuose, dalijasi įspūdžiais.</p> <p>Dalyvauja susitikimuose su menininkais, susipažįsta su jų kūryba.</p> <p>Kuria meninius darbelius, dainuoja, šoka, vaidina, klausosi muzikos kūrinių.</p> <p>Rengia kūrybinių darbų parodas, aptaria savo ir draugų kūrybą, grožisi ja.</p> <p>Stebi gamtos, aplinkos grožį, klausosi gamtos garsų.</p>	
5 žingsnis	<p>Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Supranta ir pakomentuoja kai kurias meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, vaizduodamas dailės darbeliu, ką vaizduoja savo kūriniuose.</p> <p>Mėgaujasi meninės veiklos eiga, muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla</p>		

			<p>ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais.</p> <p>Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.</p>	
		6 žingsnis	<p>Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko vaidino, piešė. Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą mintį, kodėl gražu.</p>	
5.	Sveikatos saugojimo ugdymas(is)			
5.1.	Fizinis aktyvumas	1 žingsnis	<p>Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai.</p> <p>Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.</p>	<p>Atlieka rytinę mankštą, eina pasivaikščioti.</p> <p>Dalyvauja sportinėse pramogose, šventėse, rytinėje mankštoje, kūno kultūros užsiėmimuose, pasivaikščiojimuose ir kt. judrioje veikloje.</p> <p>Žaidžia judrius, orientaciją lavinančius žaidimus, juda, aktyviai veikia.</p> <p>Paprašius parodo, ką kiekviena kūno dalis gali daryti: (pvz.: judinti ranką, po to kitą ranką, pečius, galvą, liemenį, klubus, vieną, po to kitą koją, judinti visą kūną ir galop sustingti ir nejudėti).</p> <p>Sukurta grupėje judėjimo erdvė, parenkamos priemonės stimuliuota fizinį vaikų aktyvumą, skatina pažinti savo kūno galias.</p>

		<p>2 žingsnis</p> <p>Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiom kojom, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gauda, spiria kamuolį.</p>	<p>Atlieka grūdinimosi, pėdos bei taisyklingos laikysenos formavimo pratimus.</p> <p>Esant palankiom sąlygom atlieka oro ir vandens procedūras.</p>
		<p>3 žingsnis</p> <p>Pastovi ant vienos kojos (3-4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25 – 30 cm.) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų.</p> <p>Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją.</p> <p>Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.</p>	

		<p>4 žingsnis</p> <p>Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn – žemyn nesilaikant už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką.</p> <p>Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.</p>	<p>Kiekvieną rytą atlieka rytinę mankštą. Kiekvieną dieną, išskyrus lyjant ir snigant, eina pasivaikščioti į lauką, laiku keliasi, eina dienos poilsio, atlieka oro ir vandens procedūras, savimasažo bei pėdos ir taisyklingos laikysenos pratimus, dalyvauja kūno kultūros užsiėmimuose, sveikatingumo savaitėse, sporto šventėse.</p> <p>Žaidžia, juda, aktyviai veikia bei ilsisi, turi galimybę pasidalinti su draugais ir pedagogais ne tik džiaugsmingais, bet ir skaudžiais išgyvenimais, sulaukdamas jų paramos bei pagalbos, vaikas jaučiasi saugus, auga atviras, pasitikintis.</p> <p>Žaidžia lauko, sportinius bei judrius žaidimus, žaidimų aikštelėje mokosi važinėti dviratuku, paspirtuku, žiemos metu – rogutėmis ir t.t., dalyvauja estafetėse, sportinėse pramogose, varžybose, išbando savo jėgas, vikrumą, drąsą, mokosi laimėti ir garbingai pralaimėti.</p>
		<p>5 žingsnis</p> <p>Eina pristatant pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keliant kelius, atliekant judesius rankomis, judant vingiais. Bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų.</p> <p>Šokinėja abiem kojom vietoje ir judant pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto.</p> <p>Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Meta, spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.</p>	

		6 žingsnis	<p>Eina ratu, poroje, prasilenkiant, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judant pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu.</p> <p>Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.</p>	
5.2.	Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	1 žingsnis	Bando valgyti ir gerti iš puodelio savarankiškai	<p>Žaidimo pagalba susipažįsta su higienos reikmenimis: muilu, rankšluosčiu, nosine ir šukomis. Atlieka veiksmus su higienos priemonėmis, vėliau juos naudoja žaisdami.</p> <p>Klausosi pasakojimų, skaitomų kūrinų apie švarą, dienos ritmą, saugų elgesį namuose, gamtoje.</p> <p>Žaidimų metu įtvirtinami savarankiškumo įgūdžiai: maitina lėles, jas rengia, guldo, veda pasivaikščioti, bando tvarkingai sudėti drabužėlius.</p> <p>Dengia stalą, imituoja maitinimosi judesius, elgesį prie stalo, bendrauja su šalia esančiais.</p> <p>Stalo žaidimų, knygelių, plakatų, kortelių pagalba susipažįsta su vaisiais, daržovėmis, sveiku maistu, turimas žinias įtvirtina žaisdami.</p> <p>Klausydamiesi pasakojimų, skaitomų istorijų sužino apie daiktus, kurie yra pavojingi vaikų sveikatai ir saugumui, kas atsitinka, kai vaikai su jais žaidžia. Žaidimų metu formuojasi saugaus elgesio įgūdžiai.</p> <p>Piešdami išreikia savo emocijas ir pojūčius. Bando papasakoti, ką pavaizdavo savo darbelyje.</p>
		2 žingsnis	<p>Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai.</p> <p>Jaučia, kada nori tuštintis ir šlapintis, kartais tai parodo mimika, ženklais arba pasako.</p> <p>Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“.</p> <p>Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį.</p> <p>Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.</p>	
		3 žingsnis	<p>Valgo ir geria savarankiškai. Pradeda naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti.</p> <p>Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko.</p> <p>Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia.</p> <p>Padedamas bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas.</p> <p>Padedama vieną kitą daiktą į vietą.</p> <p>Atsiranda pirmieji elgesio su žirkklėmis</p>	

		įgūdžiai.	
	4 žingsnis	<p>Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą.</p> <p>Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs.</p> <p>Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus.</p> <p>Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį.</p> <p>Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.</p> <p>Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.</p>	<p>Sveikatos valandėlių metu sužino kaip atrodo ir jaučiasi sergantis žmogus, ieško negalavimo priežasčių ir jų pašalinimo būdų ir priemonių, sužino apie sveiką gyvenimo būdą, higieninius reikalavimus.</p> <p>Stebėdami sergančius ir sveikus žmones nuotraukose, paveikslėliuose, girdėdami įvairias istorijas apie ligonius, ieško ligos požymių, iš veido ar kūno išraiškos nustato, kas yra sergantis.</p> <p>Žinias įtvirtina individualių užsiėmimų metu, per žaidimus, pokalbių metu.</p> <p>Naudojami asmeniniais higienos reikmenimis (šukomis, burnos skalavimo stiklinaitėmis, vienkartinėmis nosinaitėmis ir kt.).</p> <p>Sveikatos valandėlių metu susipažįsta su maisto reikšme žmogaus sveikatai, sveikos mitybos reikalavimais, žino, kad vaisiai ir daržovės – vitaminų šaltinis, aiškinasi mitybos piramidės sudėtį.</p> <p>Gamina, valgo ir kitus vaišina šviežių daržovių, vaisių patiekalais bei kt. Prieš valgio gaminimą nusiplauna rankas, užsiriša skarelę ar užsideda kepuraitę, po darbo sutvarko darbo vietą.</p> <p>Praktinės veiklos metu susipažįsta su stalo dengimo reikalavimais.</p> <p>Kasdienio maitinimosi metu, naudodamiesi stalo įrankiais, įgyja praktinių gebėjimų teisingai naudotis stalo įrankiais.</p> <p>Ugdomosios veiklos metu aptaria įvairias pavojingas situacijas, aiškinasi jų atsiradimo priežastis, ieško sprendimų, kaip jų išvengti.</p> <p>Dalyvauja saugaus eismo, sveikatos saugojimo programose, projektinėje veikloje.</p>
	5 žingsnis	<p>Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais.</p> <p>Domisi, kuris maistas sveikas ir naudingas. Serviruoja ir tvarko stalą vadovaujamas suaugusiojo.</p> <p>Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus.</p> <p>Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą.</p> <p>Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.</p> <p>Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą.</p> <p>Stengiasi saugoti save ir kitus.</p>	

		6 žingsnis	<p>Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą - kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą.</p> <p>Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus.</p> <p>Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus.</p> <p>Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą.</p> <p>Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.</p> <p>Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą.</p> <p>Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių.</p> <p>Stebint suaugusiajam saugiai naudojami veiklai skirtais aštriais įrankiais.</p>	
--	--	------------	---	--

ESMINĖS NUOSTATOS IR GEBĖJIMAI, KURIUOS VAIKAS TURI ĮGYTI IKI 6 METŲ

Eil. Nr.	Vaiko pasiekimai	Esminė nuostata	Esminis gebėjimas
1.	Savivoka ir savigarba	Save vertina teigiamai.	Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises.
2.	Emocijų suvokimas ir raiška	Domisi savo ir kitų emocijomis ir jausmais.	Atpažįsta ir įvardina savo emocijas ir jausmus bei jų priežastis, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ir jausmus, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamai, kitiems priimtinais būdais.
3.	Savireguliacija ir savikontrolė	Nusiteikęs sutelkti dėmesį, būti kantrus, valdyti emocijų raišką ir elgesį.	Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai, įsiau drinęs geba nusiraminti, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus.
4.	Santykiai su suaugusiais	Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.	Pasitiki pedagogais, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.
5.	Santykiai su bendraamžiais	Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.	Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (dalinasi žaislais, tariasi, supranta kitų nors), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.
6.	Mokėjimas mokytis	Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.	Mokosi žaisdami, stebėdami kitus vaikus ir suaugusius, klausinėdami, ieškodami informacijos, išbandydami, sprenddami problemas, kurdami, įvaldo kai kurias mokymosi strategijas, pradeda suprasti mokymosi procesą.
7.	Iniciatyvumas ir atkaklumas	Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gabumais.	Savo iniciatyva pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja, po tam tikro laiko tarpo veiklą pratęsia, kreipiasi į suaugusiųjų pagalbą, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais

			sunkumais.
8.	Kūrybiškumas	Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.	Savitai reiškia savo sumanymus įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.
9.	Problemų sprendimas	Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams sunkumams bei iššūkiams įveikti.	Atpažįsta ką nors veikiant kilusius sunkumus bei iššūkius, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimo ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.
10.	Tyrinėjimas	Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.	Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą ir bandymą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.
11.	Aplinkos pažinimas	Nori pažinti, suprasti save bei aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	Įvardija, bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ją naudotis.
12.	Kiekio supratimas ir skaičiavimas	Nusiteikęs pasaulio pažinimui naudoti skaičius ir skaičiavimus.	Objektų (realių ar pavaizduotų) kiekį apibūdina skaičiumi, susieja skaičių su atitinkamu jo simboliu. Sudaro, palygina daiktų grupes pagal kiekį. Apibūdina daikto vietą tam tikroje daiktų eilėje. Sudaro, pratęsia įvairias sekas, randa trūkstamus jų narius.
13.	Forma, erdvė, matavimai	Nusiteikęs tyrinėti aplinkos daiktus, jų ryšį ir santykius.	Skiria daiktų spalvą, formą, jaučia daiktų dydį, dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje, sieja daiktus su vaizdais nuotraukose, piešiniuose. Pastebi laiko tėkmės požymius. Tapatina, grupuoja, klasifikuoja daiktus. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, talpa, tūris, laikas, daiktų panašumai ir skirtumai, daiktų tarpusavio ryšiai, santykiai, padėtis vienas kito atžvilgiu.
14.	Sakytinė kalba	Nusiteikęs išklausyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.	Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai ir laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.
15.	Rašytinė kalba	Domisi rašytiniais ženklais, simboliais,	Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius,

		skaitomu tekstu.	pradeda skaitinėti.
16.	Meninė raiška	Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.	Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.
17.	Estetinis suvokimas	Domisi meno kūriniais, aplinka, meninėmis veiklomis, jais gėrįsi, grožisi.	Jaučia ir suvokia muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno savitumą, grožisi meno kūriniais, džiaugiasi savo kūryba, žavisi aplinkos grožiu, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais, pastebėjimais, vertinimais.
18.	Fizinis aktyvumas	Noriai, džiaugsmingai juda.	Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai, atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.
19.	Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	Noriai įvaldo sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.	Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu. Prižiūri savo išorę: prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.